

Ponedjeljak, 15. decembar 2003.
Svedok Vesli Klark (Wesley Clark)

Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej (May).

SUDIJA MEJ: Samo jedan trenutak. Hajde da počnemo sa gospodinom Najsom (Nice). Gospodine Najs, ima li nešto što biste želeli sada da pokrenete pre nego što optuženi iznese ovo što je on imao?

TUŽILAC NAJS: Imam nekoliko stvari, i to stvari za koje mislim da bi ih obično iznosili na privatnoj sednici, čak i kada radimo na potpuno javnoj sednici. Ja mogu da to uradim sada ili kad optuženi iznese to što ima.

SUDIJA MEJ: U redu, dakle, to treba da rešimo, ali pošto smo na javnoj sednici hajde da počnemo prvo sa optuženim. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, ja sam dobio, krajem prošle nedelje, kad ovde nije bilo sednica, odluku registra u kome mi se zabranjuju sve komunikacije putem telefona ili svaka poseta. Ne razumem zašto je do toga došlo, jeste li vi obavješteni? Smatram da je to jedno grubo kršenje ljudskih prava i zahtevam da se to odmah ukine.

SUDIJA MEJ: To nije nešto što sada moramo da rešavamo, pogledaćemo da vidimo o čemu se radi i ukoliko bude potrebno vratićemo se na to kasnije. A sada ćemo se baviti onim stvarima koje nas se tiču danas. Vi hoćete da predemo na privatnu sednicu, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Da, molim vas.

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Dobro, da li smo na javnoj sednici?

sekretar: Da.

SUDIJA MEJ: Postoje dve, zapravo možda i tri stvari kojima bi sada hteli da se pozabavimo. Prva je mera u kojoj je prikladno da ovaj veoma važni svedok svedoči po Pravilu 89(F), budući da će on govoriti o optuženom u veoma bitnoj meri o razgovorima, od kojih su neki sporni, neki su veoma sporni, pa bi zato po nama bilo prikladno da se to svedočenje obavi na javnoj sednici. Ono što nas brine je svedočenje o sukobu, govorimo o samom kraju njegove izjave i trajanje unakrsnog ispitivanja koje bi trebalo biti dugo, dosta dugo, zbog važnosti njegovog svedočenja. Treća stvar je to da li da se kao dokaz prihvati cela knjiga, da li je ta knjiga prihvatljiva kao dokaz. Generale Klark (Wesley Clark), izvinjavam se to što su vas uveli u sudnicu, jer je došlo do nesporazuma, ali u svakom slučaju nije važno zato što ćemo sada da raspravljamo o tome kako ćete vi da svedočite i šta ćemo da prihvatimo. Ukoliko se niko ne protivi tome, a ukoliko se vi ne protivite da ovde sedite, mislim da nema štete da vi tu sedite.

SVEDOK KLARK: Nemam ništa protiv, časni Sude.

TUŽILAC NAJS: Po ovoj drugoj stvari u vezi ove zabrinutosti Suda, da li bi možda Sud mogao da kaže na koje delove se to odnosi vezano na unakrsno ispitivanje?

SUDIJA MEJ: Kao, dakle, prvo pitanje, da li će svedok svedočiti uživo ovde u sudnici?

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: Moram da vam kažem da smo mi mislili da bi to bilo prikladno.

TUŽILAC NAJS: Naravno, Sud odlučuje o tome, Pretresno veće odlučuje o tome. Dakle, kad smo prvi put uveli svedočenje po Pravilu 89(F), mi smo

smo rekli da ćemo se uvek prepustiti odluci suda u vezi sa svedočenjem uživo. Što se nas tiče, ima nekih stvari koje se odnose na svedočenje jednog prethodnog svedoka Klause Naumana (Klaus Naumann). Tu može biti nekih drugih stvari koje treba uzeti u obzir, ima takođe nekih delova koji se odnose na situacije kada optuženi nije bio prisutan, ali druge imenovane osobe jesu. Mi smo došli do zaključka da bi tu bilo jakih indicija za primenu Pravila 89(F), ali nećemo se više na tome zadržavati.

SUDIJA MEJ: U redu. Sledeća stvar je knjiga. Pročitali smo one delove na koje ćete se oslanjati.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: To je negde oko 10 posto knjige, četrdesetak stranica, a cela knjiga ima 400 strana.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: I pošto smo pročitali i izjavu, nama se čini da se one odnose na iste one stvari, najvažnije stvari, dok ove druge strane nisu toliko važne da bi bile prihvaćene. U svakom slučaju, to je jedno principijalno pitanje, da li je u redu da se omogući zbog malih delova da se cela knjiga usvoji kao dokaz. To je jedno vrlo široko pitanje, ali mi smo zato odlučili da se knjiga ne usvoji.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mi smo naravno u rukama Suda i naravno moramo da prihvatimo vašu odluku, ali u svakom slučaju, to je nešto o čemu odluka može da bude doneta na kraju svedočenja ili unakrsnog ispitivanja. Mi smo vam dali samo ograničeni broj strana kako bismo vam uštedeli napor da ne morate da čitate celu knjigu. Mi smo smatrali da je usvajanje knjige kao dokaza u suprotnosti sa odlukama po Pravilu 70, jer to je u suprotnosti sa našim dogovorima vezano za ograničenje izvođenja dokaza po Pravilu 70. Znači, kada bi se sprovodilo ispitivanje ili unakrsno ispitivanje izvan tih ograničenih delova, to bi bilo u suprotnosti sa Pravilom 70. Juče smo to razmotrili i sa svedokom i sa njegovim advokatima, odnosno, advokatima vlade Sjedinjenih Američkih Država (USA, United States of America) i smatrali smo da bi možda praktično rešenje moglo da bude da se cela knjiga usvoji i onda da svedok odgovara na pitanja na koja može odgovoriti u vezi sa tom knjigom. Ali ako Pretresno veće smatra da je bolje da se usvoji manje nego više,

onda se mi sa time slažemo. Mislimo da možda odluku trebamo odložiti do kraja unakrsnog ispitivanja.

SUDIJA MEJ: Da, tako ćemo da uradimo.

TUŽILAC NAJS: A što se tiče nekih delova koji bi mogli da dovedu do dužeg i šireg unakrsnog ispitivanja, ne znam da li je to moguće uraditi u vremenu koje je dozvoljeno za ovog svedoka. Ne znamo na koje se pasuse to odnosi, mi bismo ih razmotrili i videli koliko ćemo se time baviti.

SUDIJA MEJ: Možda biste mogli da razmotrite pasuse od 39 na dalje, koji se u potpunosti odnose na sukob. Dakle, na vama je što ćete vi odlučiti kako ćete postupiti, a pitanje je kakvo unakrsno ispitivanje može iz toga uslediti i kako će to uticati na pravičnost suđenja u celini.

TUŽILAC NAJS: Da, ako ćemo, dakle, raditi dalje od prve pauze, mogli ste o tome da kažete nešto nakon toga.

SUDIJA MEJ: Da, naravno. I konačno, vremenski raspored. Koliko dugo mislite da će to trajati?

TUŽILAC NAJS: Mislim da glavno ispitivanje neće trajati duže od jednog zasjedanja, možda još sat i po, zato što je sama izjava veoma koncizna i svedok dobro poznaje materiju.

SUDIJA MEJ: Svedok nam se stavlja na raspolaganje za dva dana, kao što smo mi naveli u svom nalogu, da li je to tako?

TUŽILAC NAJS: Da, mislim da je tako, nisam ga zapravo pitao konkretno kada se vraća.

SUDIJA MEJ: Gospodine Kej (Kay), molim vas da nam kažete da li ćete vi i gospodin Tapušковиć postavljati pitanja?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Što se tiče pitanja vezanih za samu knjigu, mislim da ćemo moći da kažemo na kraju glavnog ispitivanja kako stvari stoje, i na kraju svedočenja ćemo to moći da uradimo. Što se tiče unakrsnog ispitivanja, amikusi će tražiti pola sata.

SUDIJA MEJ: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Meni nije jasna pozicija ovog svedoka, pošto sam razumeo da on svedoči na privatnoj sednici i da ste vi to nazvali, kvalifikovali kao nekakvu privremeno zatvorenu sednicu. Predstavnici vlade njegove zemlje mogli su da pogledaju transkript da nešto odobre, a da nešto eventualno rediguju, pa tek posle da se daje to kao otvorena sednica. Ja ne znam za slučaj da je ijedan legalni Sud na svetu svoje ovlašćenje takve vrste delegirao na predstavnike neke vlade. Ovo bi bio prvi put da se tako nešto događa. Naravno, vi sebe smatrate legalnim.

SUDIJA MEJ: Nećemo sada da raspravljamo o toj stvari, mi smo doneli svoju odluku. Razlog zašto vlada ima bilo kakvih prava u ovoj stvari je to što daje informacije ovom Sudu i zbog toga je nekad potrebno da vlade to urade i one to smeju, po našim pravilima, da urade pod određenim uslovima, i to je tako napravljeno i u ovom uslovima. Izvolite, gospodine Najs. Možda možemo da počnemo, pa ćemo sada zamoliti generala Klarka da da svečanu izjavu.

TUŽILAC NAJS: Da li mogu, uz svo dužno poštovanje, da vas podsetim da ste rekli da ćete doneti neke odluke? Ne znam da li ste to nameravali da uradite sada pre nego što svedok počne sa svedočenjem ili kasnije? Ne? U redu, pogrešno sam vas shvatio.

SUDIJA MEJ: Mislim da smo doneli sve odluke koje je bilo potrebno doneti.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Hvala. Izvolite, sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaše ime je Vesli Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS: Generale Klark, ako jeste general, imam ovde jedan sažeti prikaz vaše biografije, to se nalazi u odeljku 2 registratora sa dokaznim materijalima, molim da se tom registratoru dodeli broj.

SUDIJA MEJ: Pitanje je da li treba da se usvoji i dokumente u odeljku 1, zato što to nismo radili po Pravilu 89(F) Ono šta ćemo sada da uradimo, da damo celoj fascikli jedan broj, a onda ćemo da odlučimo koja ćemo dokumenta da prihvatimo, a koja ne.

sekretar: Radi se o broju 617, časni Sude, 617.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da i svedoku treba dati ovu fasciklu. Generale Klark, nećemo se sada detaljno baviti vašom biografijom, zato što je to opšte poznato u javnosti. Možete li da nam kažete da li je tačno da ste 1966. godine diplomirali na Vest Point Vojnoj akademiji (United States Military Academy West Point), od 1994. do 1996. godine ste bili direktor za strateško planiranje i politiku za združene načelnike štabova, pri čemu ste bili odgovorni za vojno strateško planiranje SAD u celom svetu, od 1996. do 1997. godine bili ste glavnokomandujući Južne komande oružanih snaga SAD u Panami (Panama), gde ste bili odgovorni za upravljanje vojnih aktivnosti SAD u Latinskoj Americi (Latin America) i na području Kariba (Caribbean), od 1997. godine do maja 2000. godine bili ste vrhovni komandant Savezničkih snaga i vrhovni komandant evropske komande oružanih snaga SAD, i sa tog položaja ste komandovali operacijom saveznička snaga koja je bila prva velika borbena akcija NATO na tlu bivše Jugoslavije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale Klark, prvi put ste se sastali sa optuženim 17. avgusta 1995. godine. Sastali ste se s njim kao član delegacije koja je uključivala Ričarda Holburka (Richard Holbrooke), pokojnog Džozefa Kruzela (Josef Kruzal) i ostale, uključujući i pukovnika Drua (Nelson Drew) i Roberta Frejzera (Robert Frasure). Da li je to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to bio deo takozvanih "šatl" (shuttle) pregovora za mir u Bosni?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li da nam date kontekst. O čemu se tu radilo, o kojim temama?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ričard Holbruk je bio vođa američke delegacije. To je bio prvi sastanak sa srpskim predsednikom Slobodanom Miloševićem. Hteli smo da se sastanemo sa svim vođama na Balkanu i predložimo im opšti okvir jednog rešenja koje bi moglo da bude postignuto i to sa prisustvom američkih snaga u mirovnoj operaciji. To je bilo prvi put da smo se sastali sa predsednikom Miloševićom, uputili smo se u njegovu kancelariju u glavnom gradu Beogradu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedna od tema bila ko će predstavljati bosanske Srbe u pregovorima o mirovnom planu, i kako je optuženi na to reagovao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je bilo pitanje. Zato što se pre došlo do toga da su neki ljudi govorili o Karadžiću, a mi smo hteli to pitanje da postavimo, da pokrenemo to pitanje, pitamo ga o tome. I pitali smo ga: "Da li da razgovaramo sa vama ili sa bosanskim Srbima?". Predsednik Milošević je zatim rekao: "Naravno, sa mnom". I nastavili smo razgovor i rekli smo: "Zašto?", a on je kao osnovni razlog naveo da on može da postigne da se mirovni sporazum postigne. I to je delovalo dosta neverovatno, zato što je on bio predsednik jedne druge države. On je rekao: "Ne, recite mi koji su uslovi sporazuma i mi ćemo održati referendum, izbore o tome, o tom pitanju". Mi smo rekli: "Zašto bi referendum u jednoj državi obavezivao bosanske Srbe?". A on je rekao: "Oni se neće oglušiti o volju srpskog naroda".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: ODGOVOR: U jednom momentu ste razgovarali s njim u prisustvu samo nekoliko ljudi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam kontekst toga, i recite onda Pretresnom veću čega se sećate, šta je tačno bilo rečeno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nakon što je to bilo rečeno, došlo je do pauze i ambasador Holbruk je napustio prostoriju. Sastanak je prekinut, a Milošević je ostao tamo, a pomoćnik sekretara Kruzela i ja smo došli Miloševiću u tom jednom neformalnom kontekstu, dakle, ne u okviru formalnog sastanka. Ja sam se i dalje borio sa tom idejom kako je moguće da Milošević može

da tvrdii da on ima ovlašćenja i moć da postigne da bosanski Srbi ispoštuju te dogovore. Ja sam ga to pitao, rekao sam: "Gospodine predsedniče, vi imate toliki uticaj na bosanske Srbe, kako je moguće da, ako imate takav uticaj, da ste dozvolili generalu Mladiću da pobije tolike ljude u Srebrenici?". Milošević me je pogledao, napravio je jednu malu pauzu i zatim je rekao: "Pa, generale Klark," rekao je, "upozorio sam Mladića da to ne učini, ali on nije hteo da me sluša".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako ste vi shvatili na šta je on mislio? Ako ste to videli na neki drugi način, kako ste protumačili koji je kontekst toga, i zašto ste vi to tako shvatili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bilo je jako očigledno da sam ja njega pitao za masakr u Srebrenici. Kad sam rekao "da se pobiju ti svi ljudi", to nije bila vojna operacija, to je bio masakr i to je bilo i na vestima. I zbog toga je zapravo i došlo do onih međunarodnih sporazuma i do povećane odlučnosti NATO da dokrajči, da stane na kraj ratovanju na Balkanu. Tako da je bilo veoma jasno o čemu ja postavljam pitanje, i bilo mi je takođe veoma jasno šta je Milošević odgovorio. On je time meni dao do znanja da je on za to znao unapred i on je tu zapravo išao po toj jednoj finoj, vrlo finoj liniji između priznanja da zna što se dogodilo i traženja opravdanja za samog sebe, za odgovornost za to što je to učinjeno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim, da je sledeći sastanak bio 13. septembra u optuženikovoj lovačkoj kući u blizini Beograda. Časni Sude, to je opisano u rezimeu izjave u odeljku broj 5. Vi ste se sastali sa Miloševićem u nadi da bi on mogao da stupi u kontakt sa Karadžićem i Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi nikad nismo očekivali, kada smo otišli na taj sastanak, da će tamo i biti Karadžić i Mladić, to je bilo iznenađenje. To je bilo vreme bombardovanja. Mislim, samo trenutak imam neke tehničke probleme sa ovim kompjuterom, ne znam uz pomoć kojeg dugmeta da vratim ono što je pre bilo na ekranu. Hvala vam. Dakle, otišli smo tamo u okviru naše "šatl" diplomatije, i u toku je bilo bombardovanje. Predsednik Milošević je rekao: "Ovo bombardovanje je loše po mir", i mi smo naravno smatrali da je to bombardovanje deo pritiska koji se vrši na Srbe, da oni popuste onaj obruč koji su bili uspostavili oko Sarajeva. Milošević je onda pitao delegaciju, rekao je: "Da li biste vi bili spremni da se sastanete sa Karadžićem i Mladićem?". Holbruk nas ja pozvao u stranu i rekao: "Šta mislite, da li treba da se sastanemo sa ovim ljudima koji su optuženi kao ratni zločinci

u interesu toga da se zaustavi rat i da se promeni situacija na terenu?" I delegacija se složila sa Holbrukom da treba da se sastanemo sa njima. Holbruk je preneo tu informaciju predsedniku Miloševiću koji je rekao: "Pa, oni se nalaze ovde, videćete ih za nekoliko minuta, oni se nalaze samo nekoliko stotina metara dalje od nas". Mi smo bili jako iznenađeni, mi nismo znali gde su se oni nalazili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi došli do zaključka, da li ste formirali neko gledište oko toga, da li su Vojska Jugoslavije i srpsko rukovodstvo dobijali operativne izveštaje od Vojske Republike Srpske, i šta ste vi o tome mislili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi smo smatrali da je postojala jedna tesna veza između srpske vojske, Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije. Mi smo to znali na osnovu elektronskih dokaza iz pouzdanih izvora, i u jednom trenutku smo čak se i obratili srpskoj vojsci i rekli im da moraju da prekinu vezu između protivvazdušnih sistema odbrane u Bosni i u Srbiji. Prema tome, postojala je jasna veza. Mi smo znali da je srpska vojska bila formirana od Jugoslovenske vojske.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kad ste takav zahtev uputili, kome ste to uputili taj zahtev?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Uputili smo ga generalu Perišiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na Dejtonskim pregovorima (Dayton Accord), da li ste se upoznali sa nekim po imenu Jovica Stanišić?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako vam je on bio predstavljen?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bio mi je predstavljen kao šef, načelnik srpske obaveštajne službe. Za njega se pričalo da je vrlo uticajan, i neki ljudi su bili veoma iznenađeni što se on nalazio na pregovorima, ali on jeste bio tamo, i mi smo ga svi upoznali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče vojnog aneksa koji je sastavljen na Dejtonskim pregovorima, da li ste vi imali kontakte sa Krajišnikom, i da li ste tražili od njega da pregleda nacrt tog vojnog aneksa i ukoliko jeste, kako je rešen taj problem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mi smo se sreli sa delegacijom bosanskih Srba. Ja jesam dao radnu verziju vojnog aneksa gospodinu Krajišniku, i pitao

sam ga, zamolio sam ga da ga pregleda, da ga razmotri i da mi kaže sledećeg dana ili za dva dana šta misli o tome. To je bilo na početku pregovora. On je kasnije meni vratio taj dokument, i većina aneksa je bila precrtana, većina teksta, što znači da je zapravo bio precrtan skoro ceo taj vojni aneks, a radilo se o tome da se vojne snage u Bosnu ostave bez vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kako je taj problem rešen?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, predsednik Milošević nam je ranije rekao da se, ukoliko bude ikakvih problema, obratimo njemu. Ja sam se sastao sa predsednikom Miloševićem i rekao mu da su bosanski Srbi odbili taj vojni aneks i zamolio ga za pomoć. On mi je rekao: "Dajte to samo Milutinoviću i on će to srediti". I upravo to se i desilo. Kad smo dan ili dva kasnije dobili taj dokument od Milutinovića, koji je bio ministar spoljnih poslova u to vreme, on je rekao: "Evo vam, to je to". Bilo je, bile su unete neke manje izmene na početku dokumenta, ali svi oni delovi koje su izbacili bosanski Srbi su bili vraćeni nazad u dokument. Ja sam se zahvalio Milutinoviću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta vam je to reklo o tome kako su se tamo donosile odluke?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to nam je stavilo do znanja da je predsednik Milošević imao kontrolu nad delegacijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom Dejtona da li ste na razne načine razmatrali vojne karte, kako fizičke tako i kompjuterske?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, puno vremena smo proveli baveći se kartama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedna od tih karata i karta koju ste doneli iz Amerike i koja se sada ovde nalazi na panelu pored vas?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je vojna karta koju smo koristili kada smo govorili o granicama oko Sarajeva i kada smo raspravljali oko toga da li će Sarajevo biti podeljen grad ili ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Fotokopija ove karte se nalazi pod tabulatorom 6, dokaznog predmeta 617. Generale Klark, da li možete sa mesta gde se nalazite koristeći pokazivač da nam kažete kakvu je ulogu imao optuženi u vezi sa ovom kartom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ova karta se koristila tokom diskusije, noćne diskusije koja se vodila između predsednika Miloševića i muslimanskog predsednika vlade Silajdžića. Ovo je, ovo su uzvišenja iznad Sarajeva i ovde se diskutovalo oko toga koje područje treba da se vrati Muslimanima. A koliko se ja sećam diskusije, Milošević je imao crveni flomaster i on je ovde uneo ove oznake.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je bilo dosta davno, ali podsećajući se uz tu mapu, kada se vidi ta vertikalna crta koja se nalazi u blizini Sarajeva, vidi se da je ona precrtana i da je povučena crta prema istoku.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, ovo je linija koju je povukao predsednik Milošević, evo ovde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta je takva crta, linija trebala da znači, da ima kakvu funkciju za srpske snage?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa njena funkcija je bila da se vrati ova teritorija Muslimanima. Dakle, trebalo je da se reši spor oko toga koliko teritorije treba da se vrati Sarajevu i to je bio ustupak.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je optuženi imao ličnih saznanja, a koliko je tražio pomoć od svojih saradnika?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je imao dosta ličnih saznanja, i činilo se da se nije ni sa kim savetovao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, čak ni onda kad je povlačio ove crte?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zatim kompjuterska karta, da li ste na njoj radili sa optuženim?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jesmo, čak i pre ovoga koliko se sećam, bio je problem zbog koridora između muslimanske enklave Goražde i ostatka teritorije koji se nalazio u rukama federacije. Dakle, trebao je da se uspostavi taj koridor. Predsednik Milošević je došao i mi smo raspravljali o teritoriji, o uzvišenjima, koliko teritorije treba dati federaciji da bi oni mogli da štite taj koridor za Goražde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, koliko je on znao, kakva su bila njegova saznanja, dok je on sa vama raspravljao o toj kompjuterskoj karti?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: On je znao, on je poznao teritoriju, on je poznao puteve i mogao je da povuče crte na pravom mestu. Ja se sećam da smo diskutovali o nekom području južno od Sarajeva i o putu koji se tamo nalazio, i on je sa tim bio upoznat, sa tom teritorijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na kraju dejtonskih pregovora, da li je američka delegacija želela da vođe bosanskih Srba stave paraf na sporazum i ukoliko je to tačno, šta vam je optuženi rekao u vezi sa tim ko treba da potpiše taj sporazum?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, namera svih je bila, dakle, da oni odobre konačni dokument, ali delegacija bosanskih Srba nije potpisala taj konačni dokument i predsednik Milošević je rekao da je dovoljno da on stavi svoj paraf i da će se kasnije dobiti i pristanak i bosanskih Srba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na ovu kompjutersku mapu. Da li je baveći se tom mapom optuženi tražio neke savete od bosanskih Srba?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da sada pređemo na period posle Dejtona, na 1997. godinu. Da li je bio neki slučaj u vezi sa snagama SFOR-a (Stabilisation Force) koje su se nalazili na nekom televizijskom releju i čuvali ga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, bio je takav jedan incident. Došlo je do borbi oko grada Brčko i snage NATO su se zatekle na jednom uzvišenju gde se nalazio taj televizijski relej. Mi smo nastavili da držimo taj relej i predsednik Milošević je nama, ranije rekao: "Kad god budete imali nekih problema samo nam se obratite". Ja sam ga nazvao i rekao mu: "Ukoliko se ta rulja i te snage ne povuku odatle, mi ćemo morati da preuzmemo neke druge korake". I on je rekao: "Ovo nije, ovo je političko pitanje, politički problem". Ja sam rekao: "Ne, nije, ovde se radi o pretnji kojima su izložene naše snage". I u roku od pola sata je ta rulja nestala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste se, dakle, obratili njemu. Da li je to bilo uobičajno da se vi obraćate njemu ili da planirate da mu se obratite? Da li je postojao još neko sem njega kome ste mogli da se obratite u ovakvim situacijama, za ovakve probleme?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, bilo je jasno da je on imao vanredan uticaj ako ne i kontrolu, nismo nikad znali o kom stepenu uticaja i kontrole

se radi, ali on je uvek govorio da ga pozovemo ako se suočimo sa nekim problemom, i ja sam ga zvao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada pasus 15 vaše izjave. Da vidimo šta se desilo 15. oktobra 1998. godine. Da li ste vi zajedno sa Havijerom Solanom (Javier Solana) i generalom Naumanom odleteli u Beograd da se sastanete sa optuženim da biste dobili njihov pristanak za nadletanje od stane NATO-a i za verifikaciju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste isto tako razgovarali o povlačenju snage Vojske Jugoslavije i MUP-a sa Kosova?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sastali ste se sa optuženim u Belom dvoru. Ko je još bio tamo?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, tamo su bili Milutinović i Perišić.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je dugo trajao sastanak?

SVEDOK: GENERAL KLARK – ODGOVOR: Možda tri sata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je rezultat toga bio da se malo kasnije potpisao sporazum koji mi imamo ovde u dokaznom materijalu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Sporazum o nadletanju i verifikaciji iz vazduha je potpisan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja mislim da je to pod tabulatorom 6, u paketu dokumenata. Baveći se ovim, da li je optuženi pitao Havijera Solanu kada će biti ukinuto naređenje o aktiviranju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. On je bio vrlo nervozan zbog tog naređenja i pokrenuo je to pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je onda došlo do diskusije, zapravo do spora između njega i Solane?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Jeste, zato što je generalni sekretar Solana stavio jasno do znanja da se to neće ukinuti sve dok se ne ispune zahtevi u

vezi direktiva UN (United Nations) o povlačenju onih snage koje su bile razmeštene na Kosovu posle februara 1998. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je bio prikladan, dosledan pristup optuženog gospodinu Solani?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to nije bilo dosledno. Prvo je optuženi poricao da je došlo do takvog sporazuma, a onda je poricao da se koristi preterana količina trupa, ili da se uopšte tamo nalaze neke nove trupe. A onda kada smo ga mi suočili sa dokazima on je popustio i pristao da povuče one vojne snage koje smo mi spominjali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste direktno sa njim razgovarali na osnovu one informacije koju ste imali, a u to vreme je i general Perišić bio sa njim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. Kad je on poricao da je tamo bilo dodatnih snaga, ja sam ga onda pitao: "Gospodine predsedniče, jeste li čuli za 211. oklopnu brigadu?". Govorili smo engleski tada, i on je rekao: "Ne, nisam čuo za takvu brigadu". A onda se okrenuo i porazgovarao sa generalom Perišićem na srpsko-hrvatskom i Perišić mu je odgovorio. A onda se Milošević ponovo obratio nama, izgledao je dosta nezadovoljan i onda je rekao: "Da, postoji takva jedinica". I to se ponovilo u vezi nekoliko jedinica, sve dok na kraju nismo dobili pristanak da se oni povuku. Ali to je bio nevoljan pristanak. To nije bio pristanak da se povuku ove dodatne jedinice, to je bio pristanak da će povući sve ono što mi budemo zahtevali da oni povuku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je general Perišić učestvovao u tome? Da li je on zapravo potvrdio da su neke vaše informacije bile tačne, recimo tada za 211. oklopnu brigadu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. On je potvrdio da su naše informacije bile tačne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I isto tako ste razgovarali i o jednoj policijskoj jedinici?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. Ali u ovom slučaju nije se radilo o oklopnoj jedinici jer general Perišić to nije potvrdio. A predsednik Milošević je rekao: "Da to nije jedinica nego odeljenje", ili nešto u tom smislu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ga je Perišić ispravio?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Ne. Perišić nije mogao da ga ispravi, i onda je nama ostalo nerešeno pitanje koliko je tamo policajaca zaista bilo i da li su dolazile nove policijske snage. U tom trenutku predsednik Milošević je nama obećao da će nam poslati tu informaciju i da će nam, dakle, podneti pun izveštaj o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam nešto propustio o čemu smo razgovarali kad smo se dotakli pasusa 14. U leto 1997. godine da li ste vi razgovarali sa Biljanom Plavšić, i da li vam je ona rekla nešto što je njoj optuženi rekao vezano za Stanišića?

SVEDOK GENERAL KLARK – ODGOVOR: Da, jesam razgovarao sa Biljanom Plavšić. I ona je rekla da joj je Milošević nudio da joj obezbedi obezbeđenje preko Stanišića, i da je ona to odbila.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da se onda vratimo tamo gde smo bili na pasusu 18 rezimea vaše izjave. Vaš sledeći sastanak je bio 20. oktobra kad ste se vratili u Beograd da ...

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Mi smo se bavili pasusima 27 i 28. Možda to želite da ponovo razmotrite, ali to možete da uradite i posle pauze.

TUŽILAC NAJS: Da ih pogledamo u kom smislu ...

SUDIJA MEJ: Ne, ja sam pogrešio, malo sam previše požurio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, 20. oktobra ste se vratili u Beograd da prodiskutujete o podacima MUP-a koje ste dobili od Savezne Republike Jugoslavije, i ja mislim da ste nameravali da zahtevate dalje povlačenje snaga. Je li to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste, to je tačno. U to vreme smo radili na sporazumu o povlačenju snaga u skladu sa rezolucijom Saveta bezbednosti UN-a (UN Security Council). Ja sam razgovarao sa predsednikom Miloševićem i tražio sam da njegovi generali sarađuju po ovom pitanju i da dobijemo punu informaciju od vojske i policije oko toga šta su oni smatrali gde je raspoređena OVK (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) i gde se nalaze

njihove snage, dakle, makar vojne snage, jer što se tiče policijskog rasporeda, tu podaci nisu bili kompletni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na to ćemo se osvrnuti malo kasnije, ali pre nego što to uradimo, ljudi koji su se nalazili na tom sastanku kažite nam nešto o njima, je li tamo bio Milutinović i još jedan lični savetnik optuženog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste, tamo je bio Milutinović i koliko se sećam Goran Milinović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A taj čovek Milinović, šta je on radio na tom ili drugim sastancima gde ste ga vi sreli? Kakvu je ulogu ili funkciju tamo imao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milinović je bio prisutan na skoro svakom sastanku koji smo mi imali sa Miloševićem. On je bio ili šef kabineta ili zapisičar, on je bio osoba koji je slušao, koji je pratio i koji se brinuo o tome da uputstva koja izda Milošević budu sprovedena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali on je, dakle, vodio i beleške?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste pravio je beleške. Sećam se da je imao svesku i olovku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što dođemo do onoga što su Đorđević i Perišić mogli da vam kažu, da li ste vi imali jedan lični sastanak sa optuženim, kad je on ušao u sporednu sobu i kad ste razgovarali sa njim oko toga šta on treba da uradi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Imali smo takav sastanak.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam nešto o tome.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Počeli smo taj sastanak sa predsednikom Miloševićem 20. oktobra, i činilo se da nema tu duha saradnje. Pred njegovim saradnicima se činilo da on želi da se povuče, i da odbije da povuče snage i tako dalje. I ja sam ga zamolio da se malo izdvojimo, i razgovarali smo u četiri oka. I ja sam mu rekao da ukoliko ne pristane da ispoštuje zahtev UN-a, da će biti preduzete mere u obliku bombardovanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta je on odgovorio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: On je na početku prvo pokušao da ovo ignoriše, a zatim razmislivši je rekao da je odlučio da će saradivati. I rekao je da će reći svojim generalima da saraduju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je onda on time stavio na znanje da on kontroliše svoje generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, nema nikakve sumnje u to da je on njih kontrolisao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se sada vratimo na Đorđevića i na Perišića i to tim redosledom. Kada ste razgovarali sa Đorđevićem, da li se nalazila tu negde neka karta?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo otvorili jednu kartu, u prostoriji koja se nalazila pored kancelarije predsednika, i general Đorđević je pregledao kartu vrlo detaljno naznačivši lokacije gde su se nalazile ostaci OVK.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je još bio prisutan na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Bio je general Perišić, i on je počeo da govori o vojnom rasporedu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što se vratimo na to, da li se sećate ko je još bio prisutan, možda ne možete da se setite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tu su se nalazili neki moji saradnici, bio je tu moj politički savetnik Majk Durki (Mike Durkee), pomoćnik pukovnik Denis Dimengo (Dennis Dimengo), obaveštajni oficir Glen Šefer (Glen Schaffer) i mislim da je u jednom trenutku došao i general-major Lukić zajedno sa još nekim oficirima MUP-a.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok ste vi diskutovali sa Đorđevićem i dok ste unosili oznake na kartu, da li ste mogli da izbrojite koliko se tamo nalazilo tih navodnih pripadnika OVK-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo sabrali sve te cifre i došli smo do broja od 410 pripadnika OVK, prema analizi Đorđevića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li vi postavili pitanje vezano za to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, svakako. Ja sam rekao, dakle, rekao sam nešto u tom smislu: "Vi hoćete da proterate hiljade i hiljade ljudi iz njihovih kuća zato da biste uhvatili 410 pripadnika OVK-a". I on je onda meni rekao:

“Za dve nedelje mi bismo ih sve pobili. Zašto ste nas zaustavili?” Mi smo rekli: “Zato što vi napadate i civilno stanovništvo i stvarate humanitarnu katastrofu za svoj sopstveni narod”.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li još nešto o tome rekli koliko je bilo prikladno koristiti takvu snagu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam im stavio jasno do znanja da je bilo to nezakonito, da je bilo protivzakonito koristiti toliku silu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada da se osvrnemo na Perišića za koga ste malopre rekli da je nekako naterao optuženog da promeni svoj stav. Šta se sa njim desilo tom drugom prilikom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on nam je pokazao vojne lokacije i razgovarao je o veličini jedinica koje su se tamo nalazile, tako da sam ja stekao utisak o tome kakav je bio vojni raspored i kakav je bio taktički raspored. Sve sam to znao po završetku razgovora sa Perišićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kažite nam nešto malo više, navedite nam neki primer.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je bio vrlo otvoren. Mi bismo rekli da smo videli nekoliko tenkova. On bi rekao da to je zapravo četa. Ukoliko bih ja rekao da smo negde videli, recimo, desetinu vozila, on bi rekao: „Da, to je bataljon”. Prema tome, on je nama jasno stavio do znanja da smo mi videli samo mali deo od ukupnih snaga koje su se tamo nalazile.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li njegov pristup vojnim pitanjima bio sličan ili različit od pristupa Đorđevića iz MUP-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on se nama činio veoma otvorenim tokom diskusije i tokom razgovora o raznim pitanjima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je posle ovog sastanka došlo do ikakvog povlačenja i da li je to povlačenje bilo potpuno ili delimično?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Posle ovog sastanka stvorili smo plan o delimičnom povlačenju nekih snaga oko Mališeva (Malisheve) koje je trebalo da bude u nekoliko faza.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je posle ovoga došlo do još jednog sastanka četiri dana kasnije, znači 24, i da li je general Nauman bio prisutan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam prihvatio u to vreme ovaj plan o delimičnom povlačenju. I ja sam im rekao da nemam ovlašćenja da pregovaram ni o ičemu u ime NATO. Ja sam preneo tu informaciju NATO i oni su rekli da će to pogledati. Onda sam ja dobio informaciju i onda smo general Nauman i ja otišli ponovo na sastanak 24. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ko je tamo još bio prisutan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milutinović, Šainović, Perišić i drugi, i predsednik Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad je počeo sastanak i koliko dugo je trajao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sastanak je počeo u 5.00, i trajao je oko sat vremena, možda sat vremena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav ste cilj imali vi i Klaus Nauman?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo hteli da postignemo pravo povlačenje svih snaga u skladu sa rezolucijom UN. Mi smo imali rok do koga smo radili, imali smo naredbu o aktiviranju NATO-a. I mi smo preneli sve te uslove predsedniku Miloševiću i stavili mu do znanja da sada mora da povuče snage.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U jednom trenutku da li je Perišić organizovao jedan sastanak privatne vrste?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jeste. Ono što se desilo je, Milošević je rekao: "Morate da nastavite da radite dalje sa generalima". Mi smo se prvo obratili Perišiću, i Perišić je onda sa nama prodiskutovao o rasporedu, govorili smo o tome koliko se razumno snaga može povući. Ali Perišić nam je rekao da samo predsednik Milošević može da da dozvolu za povlačenje tih snaga. I on nas je upozorio, zamolio nas je: "Molim vas, nemojte da uništite jugoslovensku vojsku, ovo je poslednja demokratska institucija u Jugoslaviji".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kad ja on to rekao, da li je nešto uradio u vezi sa brojem ljudi koji su se tamo nalazili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, da, on se pobrinuo da svi izađu iz sobe sem prevodioca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste usled toga vi ponadali da možda mogu da se ubrzaju pregovori?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to nam je izgledao kao jedan pozitivan, optimističan znak. Ali smo s druge strane shvatili da je Milošević imao kompletnu kontrolu nad tim šta će se desiti i šta će biti odlučeno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste onda doneli odluku oko toga da li ćete postići puno povlačenje ili treba još nešto da se dogovorite sa optuženim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, u tom trenutku smo mi shvatili, da smo uradili maksimalno koliko je moglo da se uradi sa Perišićem, i zato smo odlučili da se vratimo da se sastanemo sa Miloševićem i njegovim timom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ta sledeća prilika, to je opet bilo u Belom dvoru? Da li je bilo još nekih drugih ljudi koje ste tada upoznali po prvi put?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa da, tamo se nalazio Šainović, i mislim da je to bio prvi put da sam se ja sreo sa Šainovićem. Došli su i ljudi iz policije i mi smo ponovo sakupili celu grupu, to mora da je bilo oko 20.00, 21.00, 24. oktobra, to je bila subota večer.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kakva je bila prvobitna reakcija optuženog na tom drugom delu sastanka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo rekli optuženom da nismo dobili ono što nam je potrebno i da nam ovo nije dovoljno. I onda je general Nauman imao jednu ideju, mi smo o tome prethodno razgovarali, i on je rekao: "Treba da se povuku ove preterane policijske snage, povucite ih sve. Gospodine predsedniče, to je jedini način da se ovaj problem reši, to je jedini način da se rešite naredbe o aktiviranju. Povucite ove policijske snage". I Milošević je izgledao veoma iznenađeno, onda se povukao u drugu sobu sa svojim timom, bili su tamo 15, 20 minuta, onda su se nazad vratili u sobu gde smo se mi nalazili i Milošević se složio u principu. Rekao je: "Morate sada da nastavite diskusije i da izradite detalje ovog sporazuma".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sa kim je to trebalo da vi izradite detalje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, tad smo se vratili u srpsko Ministarstvo odbrane i koliko se ja sećam, tamo je bio ministar spoljnih poslova Milutinović, generali Perišić, Đorđević, Lukić, mislim da je i Šainović još uvek bio tamo, on je ulazio i izlazio, koliko se ja sećam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li su se ti pregovori nastavili do ranog jutra 25. oktobra kada ste se vi vratili da vidite optuženog u Belom dvoru?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je, ti pregovori su se završili negde između 4.30 i 5.00, 25. januara.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste videli optuženog u koje doba dana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, to je bilo oko 9.00, mi smo se sredili, imali smo rezultate u tom trenutku, ja sam to proverio sa štabom i vratili smo se oko 9.00.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste tada bili u situaciji da zahtevate više ili manje od onoga što ste početno zahtevali?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, problem je bio, tačno, general Nauman je prvobitno tražio da se povuče 3.000 pripadnika policije, a tačan broj je bio 4.000. Zato smo mi otišli kod Miloševića i rekli mu da hoćemo da se napravi jedna izmena u sporazumu, dakle, ne 3.000, nego 4.000 policajaca treba da sa povuče.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on to prihvatio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, prihvatio je nevoljno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on prihvatio argument o tome da prisustvo MUP-a treba da bude veće?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako je to on objasnio?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, on je u suštini rekao da želi da ostane pri onoj brojci od 3.000. Pitao je: "Odakle vam informacija o 4.000?". Ja sam rekao da to potiče iz njihovih dokumenata, odnosno, iz dokumenata koje nam je on dostavio nakon sastanka održanog 15. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A argument da bude veće prisustvo MUP-a, da li je to došlo od Miloševića ili od nekog drugog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se ja sećam, mi smo tokom tog razgovora razgovarali samo sa Miloševićem. Prethodne večeri je bilo razgovora o tome sa Milutinovićem, dakle, o broju MUP-a, da li treba da budu tamo, da li treba da nose uniforme ili ne. Ali u nedelju ujutro Milošević je predočio svoje izmene, dakle, izmene koje je on želeo. Mi smo ih razmotrili, saslušali smo objašnjenja, a onda smo mi predložili ovu izmenu. Dakle, rekli smo da mora da se povuče 4.000, a ne 3.000 ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom tih pregovora da li u jednom trenutku optuženi pomenuo neke istorijske događaje iz 1946. godine, i ako jeste, da li možete da nam kažete šta je rekao? Koliko se toga sećate i kakav je to efekat imalo na vas?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo postigli sporazum, onda smo čekali da se sporazum prekuca i da se potpiše i to je bilo negde oko 10.30, 11.00. I u jednom trenutku predsednik Milošević je filozofski razmišljao o nekim pitanjima, obratio mi se i rekao: "Znate, generale Klark, mi znamo kako da postupamo sa tim ubicama, tim ljudima koji siluju, tim kriminalcima, mi smo to i ranije već jednom uradili". Ja sam pitao: "A kada?". Ona je on rekao: "U Drenici (Drenice) 1946. godine". A ja sam pitao: "Šta ste uradili?", a on je rekao: "Sve smo ih poubijali, sve". Ja sam bio iznenađen žestinom kojom je govorio, samo sam ga pogledao, general Nauman takođe ga je samo pogledao, koliko se sećam i Milošević je onda dalje rekao: "Naravno, nismo sve to odjednom uradili, trebalo nam je određeno vreme".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam je rekao koliko vremena im je bilo potrebno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, ne sećam se da je to rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, kao što ste rekli, sporazum je odnet na prekucavanje. Kada je donet na potpisivanje, šta ste primetili u vezi onih koji su trebali to da potpišu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam primetio da se Miloševićovo ime ne nalazi na sporazumu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste to pitanje pokrenuli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, on je rekao da nije potrebno. Ja sam rekao: "Da, potrebno je" i zatražio sam od njega da potpiše sporazum.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste mogli da insistirate na tome da on potpiše sporazum, i da li ste spomenuli nivo ljudi sa kojima obično razgovarate tokom pregovora?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, morao sam žestoko da insistiram na tome, budući da je moje iskustvo u vezi sa kontaktima sa vođama iz tog dela sveta i sa gospodinom Miloševićem, moje iskustvo je bilo to da oni ne žele da potpisuju dokumente, jer bi to onda značilo da ne mogu da se odreknu tih dokumenata. I ja sam insistirao, ja sam odlučio da će gospodin Milošević

potpisati to, mi smo o tome sa njim razgovarali, on je imao ovlašćenja i ukoliko on ne bi potpisao taj dokument, mene je brinulo to što bi on mogao da kaže: "Pa ja nisam video taj dokument", i mogao bi da ga se odrekne. Dakle, bilo je veoma važno na tom dokumentu da stoji njegov potpis, budući da su to bila njegova obećanja koje je on dao NATO.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, ovaj dokument je već predložen kao dokazni predmet, to je dokazni predmet 94, tabulator 3. Moglo bi da se stavi na grafoskop kako bi svedok video ovaj dokument, dakle, kako bi se video sam potpis. Ja ne vidim to na ekranu, ne znam da li sudije vide, evo u redu je, sada je dobro, u redu, hvala. Kao što vidimo, ne postoji otkucano mesto za potpis optuženog. Dakle, vi ste zatražili da on potpiše, pokažite nam gde je to on to potpisao.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa evo, vidimo ovaj deo koji je bio otkucan, dakle otkucan u Beogradu u Jugoslaviji dok sam ja razgovarao sa Miloševićem. Ovo su potpisi koje je on želeo da budu tu i ovo je ono što je tu otkucano i naravno naša imena, generala Naumana i mene, a onda je on ovde potpisao na naše insistiranje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Puno vam hvala. A ovaj dokument je u stvari zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine, i kao što je dogovoreno, tu je pridodata izjava. Sada prelazim na paragraf 30. Dakle, da li ste 20. decembra ponovo otišli u Beograd kako biste se sastali sa jednom osobom koju niste pre toga upoznali, sa general-pukovnikom Ojdanićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo znali da je Perišić u određenim nevoljama i to na osnovu sastanka 25. oktobra i mene nije iznenadilo što je na njegovo mesto postavljen general Ojdanić. Ja sam želeo da budem siguran da general Ojdanić shvata koje je obaveze preuzela Jugoslavija preko ovog dokumenta koji je potpisao Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je još bio prisutan na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Gospodin Šainović je bio prisutan. Meni očigledno nije bilo dozvoljeno da se sam sastanem sa generalom Ojdanićem, bez prisustva gospodina Šainovića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U to vreme kako ste vi to procenili, šta je to vama govorilo o poverenju koje je bilo ukazano Ojdaniću?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, rečeno je da Ojdanić ne može nasamo da se sastane samnom, odnosno, samo sa prevodiocem, već da su mu potrebne politička uputstva od gospodina Šainovića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi sa gospodinom Ojdanićem pokrenuli pitanje prisustva tenkova Vojske Jugoslavije severno od Prištine (Prishtine) ka Podujevu (Podujeve)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Mi smo već tada imali dokaze o tome da se krše obaveze koje je Milošević preuzeo u odnosu na NATO. Oni su već rasporedili tenkove severno od Prištine i to na liniji komunikacije u blizini Podujeva. Ja sam to spomenuo gospodinu Ojdaniću, a on je rekao: "Pa, radi se o obukama". Ja sam rekao: "To nije obuka, a po sporazumu, obuke moraju unapred da se najave, a to nije urađeno".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on sa vama slobodno razgovarao ili se prvo konsultovao sa gospodinom Šainovićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pre svakog odgovora on bi dobio uputstva od Šainovića, odnosno to bi razjasnio sa Šainovićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste izneli jednu procenu u vezi sa Ojdanićem, ne znam da li je bilo na tom sastanku ili kasnije, ali recite nam šta ste mislili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, meni se činilo da se radi samo o jednoj formalnoj figuri, o osobi koja je dovoljno ambiciozna da želi taj posao, ali koji možda ne bi postavljalo onoliko teška pitanja koja su generala Perišića dovela u nevolju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pređimo sad na Račak (Recak). Nakon tog događaja, da li ste vi i general Nauman otputovali u Beograd 19. januara kako biste se sastali sa optuženim i kako bi pokušali da organizujete istragu o događaju u Račku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste imali i neka pitanja u vezi sa ambasadorom Vilijemom Vokerom (William Walker)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mi smo bili za to da ambasador Vilijam Voker ostane u zemlji. I takođe smo hteli da Milošević potvrdi obaveze koje je preuzeo u odnosu na NATO u dokumentu od 25. oktobra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sastanak je bio u Belom dvoru. Koliko dugo je trajao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sastanak u Belom dvoru je trajao sedam sati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je bio zajedno sa Miloševićem na tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko se sećam, bili su prisutni gospodin Milutinović i gospodin Šainović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedno od pitanja koje ste pokrenuli na tom sastanku bila mogućnost da tadašnji tužilac Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju Luiz Arbur (Louise Arbour) dobije pristup kako bi vodila istragu o masakru u Račku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je prvo pitanje koje smo pokrenuli.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koja je bila reakcija optuženog na to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa on je reagovao na nekoliko načina. Pre svega, on nas je podsetio da nikada nije priznao jurisdikciju Tribunala unutar Jugoslavije. Mi smo mu onda rekli: "Da, ali vi ste obećali da ćete sarađivati". Onda je rekao: "Pa, nije bilo nikakvog masakra". Onda smo mi rekli: "Da, ali nađena su tela". Onda smo mi dalje insistirali, a onda je on rekao da gospođa Arbur može da dođe kao turista. Prvo je rekao da ne može da dođe, onda je rekao da može da dođe kao turista, pa onda da mora da ima pratnju, pa onda da treba da bude u pratnji ministra pravde, pa da ne može da vodi istragu, onda da može da pogleda tela, ali da može samo da ih pogleda, a da i drugi ljudi budu prisutni".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok su se iznosili ovi predlozi, da li ste vi to prenosili tužiocu Arbur, kako bi ona na to reagovala?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, ja sam je pozvao nekoliko puta kako bih čuo njeno mišljenje o raznim ponudama koje je izneo gospodin Milošević.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A kako se završio razgovor sa optuženim o toj temi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, došlo je do toga da on, u stvari, nije ponudio zadovoljavajući pristup kako bi ona izvršila istragu, i on je nastavio izokola da se bavi tim pitanjem i nije hteo da ispuni ono što sam zatražio.

Ja sam ga jednostavno pitao ovako: "Ako ne želite da ona dođe, samo recite, recite da ne želite da dođe. U suprotnom, dozvolite joj da dođe i dajte joj sva ovlašćenja da izvede istragu kako treba". Onda je on rekao: "Ne, ne želim da dođe".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pređimo sada na ambasadora Vokera. Kakav je bio stav optuženog u odnosu na njega i kako je to pitanje bilo rešeno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, Milošević je nastavio da govori o tome kako je ambasador Voker prekršio ovlašćenja jednog diplomate kada je rekao da se radilo o masakru i da je to bila odluka srpske vlade da ambasador Voker mora da ode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste u jednom trenutku nakratko porazgovarali sa Milutinovićem tokom neke pauze?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, koliko se sećam, u to vreme gospodin Milutinović više nije bio ministar spoljnih poslova, već je bio predsednik Srbije, a gospodin Milošević je postao predsednik Jugoslavije. Ali, Milutinović je rekao: "Pa, možemo da postignemo kompromis u vezi sa ovim pitanjem, saslušajte ono što govori predsednik Milošević. On kaže da se radi o volji vlade, dakle, on nudi jedan kompromis, možda će odustati od tog stava".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na kraju da li je usvojen neki zaključak?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, osim što je Milošević bio odlučan u tome da gospodin Voker mora da ode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče obaveza i sporazuma iz oktobra meseca, kakav je bio stav optuženog? Da li je bio spreman na kompromis ili je bio beskompromisan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Milošević mi je rekao: "Ja neću ispuniti uslove iz tog sporazuma, upozoravam vas da ćemo se braniti i nećemo ispoštovati odredbe sporazuma".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako ste vi na to reagovali, šta ste mu rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja sam mu rekao da ta dejstva izlaze iz okvira razumne odbrane, da se radi o disproporciji, i rekao sam mu da, ukoliko on bude insistirao, da će mi NATO reći da pokrenem avione. Dakle, drugim rečima, rekao sam mu da on ne ispunjava uslove iz sporazuma i da će onda u tom slučaju NATO pokrenuti naredbu o aktiviranju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom razgovora sa optuženim, da li je bilo govora o tome šta on u stvari radi vlastitoj zemlji?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ja sam pokušavao da mu na neki način stavim do znanja, da shvati koje će biti posledice po njega i njegov položaj u međunarodnoj zajednici. Ja sam mu rekao da će NATO tražiti da zna šta on radi toj zemlji. On je tražio od profesora da potpišu lojalnost, i uništio je demokratiju, upropastio je u potpunosti jednu vitalnu ekonomiju, dakle, oni će da pitaju: "Kakav ste vi to vođa?"

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A šta je optuženi na to rekao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, predsednik Milošević je bio veoma ljut. On je tvrdio da ne postoje nikakve potvrde o lojalnosti, da Srbija jeste demokratska zemlja. On je optužio i mene i generala Naumana da mu pretimo. On je rekao: "Vi ste ratni zločinci".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste pokušali da ga smirite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, ja sam hteo da se vratimo u racionalni tok razgovora, on se jeste smirio, ali nije došlo ni do kakvog daljeg progressa tokom razgovora.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U jednom trenutku tokom tog razgovora, da li ste vi spomenuli nešto, odnosno šta ste vi čuli da ja optuženi rekao ambasadoru Holbruku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Holbruk mi je rekao u jednom trenutku da mu je Milošević rekao da mu je Kosovo važnije od njegovog vrata. I ja sam zatražio da Milošević to potvrdi. I on je rekao: "Ne, to nije tačno, ja sam rekao da mi je Kosovo važnije od glave". Dakle, da je Kosovo centar srpske civilizacije i da je to, u stvari, bila suština onoga šta je on rekao, dakle, da je to ključ njegove političke budućnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ranije je pominjano nešto što se desilo 1946. godine. Da li se i to ponovo spominjalo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mislim da jeste.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, evo ostala su mi još tri paragrafa, pre nego što pređem na onaj paragraf za koji ste mi rekli da ga ponovo pogledam. Da li je to zgodan trenutak za pauzu?

SUDIJA MEJ: Da. Sada ćemo napraviti pauzu, generale Voker ...

TUŽILAC NAJS: General Klark, gospodine.

SUDIJA MEJ: Izvinjavam se, generale Klark, mi moramo da upozorimo sve svedoke da ne govore o svom svedočenju sve dok ne završe svedočenje, dakle, zamoliću isto i vas. Koliko smo shvatili, vi ćete održati jedno predavanje večeras o međunarodnim odnosima, to je u redu. Ali, formalno moram, takođe da vam kažem da tokom toga ne razgovarate o ovom predmetu.

SVEDOK KLARK: Da, naravno.

SUDIJA MEJ: Sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 36 rezimea izjave. Generale Klark, kada ste prvi put saznali da su bilo koje snage SRJ uključene u ofanzivu na Kosovu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, prve indikacije toga smo videli u januaru, kao što sam rekao. Mi smo već videli da trupe narušavaju sporazum i znali smo da je to samo pitanje vremena. Kao što sam rekao, krajem decembra smo videli pokrete i raspoređivanje dodatnih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A u vezi sa područjem Podujeva, šta ste saznali za to područje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to su bile prve jedinice koje su se pokrenule decembra 1998. godine. Ja sam negde oko 20. decembra 1998. godine, kada sam se sastao sa generalom Ojdanićem, ja sam ga upozorio na to. I onda smo kasnije videli da se te snage raspoređuju i da manevrišu. A ono što smo mi mogli da vidimo jeste da su oni obično opkoljavali neko selo, izazvali neprilike i koristili su, tražili priliku kako bi koristili svoje oružje i teško naoružanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo na osnovu pamćenja naravno, da li je u to vreme bilo elemenata neke konkretne oklopne brigade?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo nastavili da pratimo kretanje 211. oklopne brigade. Videli smo da se ona povukla, a zatim se ponovo vratila na granicu i krenula da ponovo raspoređuje svoje snage na teritoriji Kosova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što se tiče Prištinskog korpusa, da li ste primetili bilo šta drugo, odnosno da li ste bili obavešteni bilo šta u vezi sa njihovim naoružanjem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mi smo videli da je pojačana, to je bila komanda za pokrajinu, i mi smo dobili informacije da se tu pridodaju snage kako bi bile efikasnije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste videli u kojoj meri je ojačana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, mislimo da je bila dvostruko pojačana, bilo je mnogo dodatnih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste saznali nešto o nečemu što se zove zajednička komanda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li da nam kažete šta i odakle ste to saznali, u najopštijem obliku i šta ste vi shvatili, kako ste vi to razumeli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Imao sam dva opšta izvora informacija. Prvo sam dobio indikacije nakon prvog sastanka sa Šainovićem, kada mi ga je optuženi predstavio kao osobu koja je nadležna za to, koja je glavna u tome. A iz drugih pouzdanih izvora bilo je jasno da se radi o nekoj vrsti zajedničkog štaba vojske i policije, kako bi se upravljalo tom pokrajinom i da je Šainović imao tamo neku ulogu, ulogu koja možda njemu omogućila da na neki način podriiva autoritet Generalštaba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koju svrhu ste vi videli u upotrebi te zajedničke komande?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Kao prvo, bilo je potrebno da se koordinira, koordiniraju vojne i policijske aktivnosti na terenu, ali to je imalo i druge svrhe zato što se na taj način izbjegavala direktna kontrola nad oružanim snagama od strane Generalštaba. I da se nadovežem na komentare koje mi je Perišić dao, ja sam pretpostavljao da u Generalštabu još uvek ima elemenata koji nisu pod punom političkom kontrolom tadašnjeg predsednika

Miloševića, što je njemu na taj način omogućilo da zaobiđe taj otpor koji je možda postojao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Početkom marta 1999. godine, da li je generalni sekretar Solana vama dao ikakve instrukcije vezano za generala Ojdanića?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, i dalje smo videli kako se koncentriraju snage. Ja sam rekao Solani za to. On je rekao: "U redu, recite Ojdaniću da prestane dovoditi dalju vojsku i vidite da li možete da postignete da to ne radi kako bi se izbegla daljna eskalacija". Ja sam nazvao Ojdanića i rekao sam da mi pratimo što rade, rekao sam mu da to ne rade. A on je odgovorio rekavši da mi smo to prouzrokovali, da oni to rade u samoodbrani, zbog pretnje od invazije NATO. U to vreme nije postojala mogućnost da NATO izvrši invaziju. Ja sam rekao Ojdaniću da to ne sme raditi, da to ne bi trebao raditi a on je rekao da trupe dolaze u Makedoniju. Objasnio sam mu da te snage nisu dovoljne za invaziju i rekao sam da krši sporazum iz oktobra 1998. godine o kojem smo imali taj sastanak prošlog decembra.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po vašem mišljenju koja je bila svrha te koncentracije snaga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je sve bilo u skladu sa ovim planom o kojem smo mi čuli glasine, da se 1999. godine taj problem konačno reši.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Konačno rešenje kakvog tipa?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Operacija etničkog čišćenja velikih razmera usmerena protiv naroda na Kosovu.

TUŽILAC NAJS: U svetlu primedbi Pretresnog veća, vezano za paragraf 39 do 45, ja ću uz vaše dopuštenje sada da se pozabavim sa prvih nekoliko rečenica iz paragrafa 39 i paragrafom 41, ali ne i sa ostatkom toga. Prvo ćemo, dakle, da uspostavimo osnovu za vaše znanje. Da li je to prihvatljivo Pretresnom veću?

SUDIJA MEJ: Da. Radi se samo o razmerama unakrsnog ispitivanja koje će da se omogući na osnovu tih delova. To je sve šta smo hteli da kažemo.

TUŽILAC NAJS: Da, shvatamo u potpunosti, i zahvalan sam vam na vašoj zabrinutosti za to. Dakle, paragraf 39 je vrlo jednostavan, a paragraf se 41

odnosi na obrazac, naslov je "Obrazac ponašanja između konflikata", i svjedok mora da nam da osnovu za svoja saznanja o tom materijalu.

SUDIJA MEJ: Da

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine generale, kada je po vašem mišljenju počela srpska ofanziva, u petak 19. ili u subotu 20? Vi se time bavite u vašoj izjavi u pasusu 41, no molim vas da se na to ne pozivate. Vi govorite o obrascu događanja kako je Vojska Jugoslavije i druge jedinice, kako su se one u to uključile. Pre nego što vas pitam kako je taj obrazac izgledao, možete li da mi kažete koji su generalno bili vaši izvori informacija, tako da možemo videti kako ste stekli takav sud?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Iz medija i iz drugih pouzdanih izvora. Dakle, kombinacija različitih izvora informacija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav je bio taj obrazac ponašanja, odnosno, uključenost Vojske Jugoslavije, MUP-a i drugih jedinica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bilo konzistentno sa obrascem koje smo videli i drugde u bivšoj Jugoslaviji, u sukobima u bivšoj Jugoslaviji. Naime, vojska okružuje cilj, dovodi pojačanja, blokira taj dio. Policija zatim ulazi i hapsi ljude, konkretne ljude ili zato što imaju prethodne informacije, traži, pretražuje to mesto, zatim ulaze pripadnici paravojnih formacija, prete ljudima, pljačkaju ih i izbacuju ih iz kuća i sve se to dešava pod kontrolom vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj obrazac koji ste sada opisali, da li je po vašem mišljenju, mišljenju jednog vojnika bilo nešto što je moglo da se izvrši bez znanja lokalnih predstavnika Vojske Jugoslavije ili MUP-a?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To nije moglo da se desi bez koordinacije Vojske Jugoslavije i MUP-a. I na osnovu onoga što sam ja video, to je moralo da bude urađeno sa komandom i kontrolom visokog nivoa zato što su te snage još uvek bile veoma disciplinovane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postaviću vam nekoliko pitanja o jednoj temi koju smo već dotakli, to je sistem protivavazdušne odbrane. To je tačka 6, pasus 6. Setićete se da ste rekli Pretresnom veću da ste Perišiću jednom rekli da isključi sistem predajnika. Da li možete da date neka dodatna objašnjenja u vezi sa sistemom protivavazdušne odbrane? Možete li da nam opišete

kakvo je bilo vaše mišljenje o njenoj prirodi, ako se to uporedi sa sistemom protivvazdušne odbrane u zemljama članicama NATO ili recimo SAD ili Velike Britanije (Great Britain)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bio jedan integrisani protivvazdušni sistem. Radilo se o jednom obrascu i postojali su regionalni čvorovi, radari za upozoravanje i radari za utvrđivanje ciljeva, zatim se radilo o lokacijama sa kojih su mogle biti ispaljivane rakete, o sistemu javljanja i navođenja. Dakle, to je nešto što je nasleđeno iz bivše Jugoslavije i to je bilo u potpunosti u funkcionalnom stanju, i zapravo nije postojalo nikakva granica između Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije. To je bio potpuno integrisani sistem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako bi to moglo da se uporedi sa, na primer, deljenjem informacija, kako informacije dele zemlje kao što su saveznici, kao što su Velika Britanija i SAD, a da ništa nam ne otkrijete kako taj sistem zapravo izgleda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, zemlje članice NATO su predale odgovornost za protivvazdušnu odbranu NATO, ali to je i dalje pod suverenitetom. Dakle, informacije su deljene između zemalja, ali putem njihovih nacionalnih sistema. Ovo što vi imate ovde je jedan bivši nacionalni sistem, koji naprosto nikad nije prestao da postoji. To znači da je integrisan, da se svi delovi uklapaju...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koristili ste reč intergrisan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, integrisan. Informacije su se razmenjivale obostrano, u oba smera, koliko smo barem mi to mogli da vidimo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta nam to otkriva o odnosu između dve vojske u pitanju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Po našem mišljenju u to, zadnje informacije bi ukazivale na to da su te dve vojske bile podeljene politički, ali ne i zaista materijalno, što znači da kada su se te dve vojske podelile, vojnici koji su živeli u Bosni i Hercegovini su izvučeni iz sistema Vojske Jugoslavije, ali oficiri su se izmenjivali tako što su išli iz jedne u drugu. Koliko smo mi mogli utvrditi, Vojska Jugoslavije je i dalje vršila obuku, i dalje je imenovala oficire na različita mesta, i recimo unapređivanje i plaćanje oficira je takođe bilo pod kontrolom Vojske Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što mene zanima je sistem protivvazdušne odbrane, šta nam to pokazuje o prirodi te dve vojske?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je bio integrisan sistem, dakle, odluka da se otvara vatra ili da se uključe radari morala je biti doneta od strane Jugoslavije, a ne od Srba u Bosni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sad me zanima kakva je situacija sa dokaznim predmetima. Molim, dakle da biografija generala Klarka bude tabulator 2. Prećićemo, dakle, preko odeljka 3. Ali sada ću da vas pitam o jednoj stvari, vi ste napisali knjigu "Moderno ratovanje" (Waging Modern War). Da li je došlo do ikakvih ispravki te knjige?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS: Imamo tu jednu tablicu koja pokazuje koje pasuse sudije treba da uzmu u obzir iz te knjige i odeljak, to je odeljak 3, tu se nalaze baš konkretno odlomci iz te knjige.

SUDIJA MEJ: Ja mislim da smo mi odlučili da nećemo to da usvojimo. Da li vi želite, izvinjavam se, ali nije mi jasno. Da li vi hoćete da kažete da knjiga, da optuženi može slobodno da vrši unakrsno ispitivanje o celoj knjizi? Ja nisam tako shvatio da smo to mi rekli.

TUŽILAC NAJS: Ne, časni Sude. Ja to nisam tražio, posebno u svetlu onoga što ste vi rekli danas ujutro, čak ni odlomci možda neće morati da budu izneseni ovde.

SUDIJA MEJ: Da, zaista ne, posebno zato što se meni čini da nije fer da se iznose samo odlomci koji su sigurno već dati, mnogo šire izloženi u svedočenju.

TUŽILAC NAJS: Pod odeljkom 5 rekao sam da se nalazi jedan dokazni predmet, zapravo jedan izložak iz muzeja. Rekao sam da se taj izložak, to je pismo i nema potrebe da to postane dokazni predmet, ali može da se podeli okolo. Ono potiče iz Mek Artur muzeja vojne istorije Arkanzasa (MacArthur Museum of Arkansas Military History) i objašnjava jedinu izmenu koja je napravljena na mapi. Dakle, mislim da bi ovo pismo moglo da postane deo tabulatora 5, posebno ako je Pretresno veće spremno da prihvati kopiju mape iz tabulatora 5, kako bi original mogao da bude vraćen u muzej.

SUDIJA MEJ: Da, samo trenutak da razmotrimo.

(Pretrerno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: U redu, prihvaćemo ovaj dokazni predmet koji smo dobili, a original može da bude vraćen u muzej.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam.

SUDIJA KVON: Gospodine Najs, imamo dve karte geografske karte pod tabulatorom 5, ali jednom se nećemo baviti.

TUŽILAC NAJS: Mislim da je dokazni predmet, ako na to mislite, ova karta koja je na foliji. Ja trenutno nemam ovde svoju kopiju, ali mislim da ćete tu pronaći i jednu originalnu kartu bez ikakvih oznaka.

SUDIJA KVON: Različite su.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se, mislim da je to što imate ...

SUDIJA MEJ: Izgleda da je ova druga zapravo neobeležena verzija ove prve.

TUŽILAC NAJS: Da, ovo što imamo na stalku to je karta sa oznakama, i to je verzija koju je, kao što je svedok rekao, optuženi označio. I dakle, vidimo da imamo ovde i tabulator 6, da je to isto tako predloženo. To je sve što ću pitati ovog svedoka.

TUŽILAC NAJS: Dakle, generale Klark, biće vam postavljena još neka daljnja pitanja.

SUDIJA MEJ: Pre nego što počnete, gospodine Miloševiću, Pretresno veće mora da donese neke odluke.

(Pretrerno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, pre nego što počnete sa unakrsnim ispitivanjem treba da znate da postoje neki određeni parametri izvan kojih

ne možete da idete. Mi smo već izdali jedan nalog koji ograničava razmere unakrsnog ispitivanja, neću sad da ulazim u razloge za to ponovo. Vaše unakrsno ispitivanje se ograničava na izjavu koju je ovaj svedok dao, što znači da ste vi ograničeni na način na koji niste bili ograničeni u vezi sa drugim svedocima zato što ste tada imali prava da postavljate pitanja, ali u vezi sa svim relevantnim stvarima, a ovde ste ograničeni isključivo na svedočenje koje je ovaj svedok dao. Dakle, ako mu postavljate pitanja, možete mu postavljati pitanja o onome što je on rekao ovde, ali ništa drugo zato što on nije svedočio protiv vas ništa drugo, osim ovoga šta je ovde rekao. Dakle, ovde smo vam ograničili razmere unakrsnog ispitivanja. Odbili smo da usvojimo knjigu. Knjiga nije ušla u dokazni materijal tako da nećemo dozvoliti slobodno unakrsno ispitivanje, neograničeno unakrsno ispitivanje, ali ako se radi o nečemu relevantnom, možete ako to želite da pitate generala Klarka, u vezi sa onim delovima knjige koje se odnose na njegovo svedočenje ovde pred nama, a radi se o stvarima koje su već istaknute. Dakle, možete da izvršite unakrsno ispitivanje u skladu sa ovim ograničenjima, i prekinućemo vas ako izađete iz ovih granica. Molim vas da imate na umu. Mi smo razmatrali koliko vremena bi trebalo da dobijete za unakrsno ispitivanje i zaključili smo da bi trebalo da dobijete dva i po sata. Dakle, ako želite da vršite unakrsno ispitivanje, sada vam dajemo mogućnost da to uradite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, ja uopšte ne razumem, kako možete da mi ograničite unakrsno ispitivanje na dva i po sata?

SUDIJA MEJ: Mi smo razmotrili vreme koje smo vam dali, ali naravno ako vam bude trebalo malo više vremena, onda ćemo vam to produžiti, u zavisnosti od toga kako ćete vi da iskoristite to vreme. Nama se čini da je dva i po sata dovoljno, zato što je ograničeno, ograničeni su razmeri i ograničene su teme, ovaj svedok je veoma ograničeno svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Mej, ja vidim da mi sad uvodite neka ograničenja vezana i za knjigu svedoka, a knjiga svedoka je povezana sa kredibilitetom svedoka, to bi značilo da ja ne mogu da ispitujem svedoka čak ni o onome što se odnosi na njegov kredibilitet. Je li to to znači, ili znači da ipak mogu da mu postavim neka pitanja u vezi sa knjigom?

SUDIJA MEJ: Ne. Vi tačno znate pod kojim uslovima vam je odobreno to da radite, i morate da postavljate pitanja u sklopu tih ograničenja.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej, verovatno ćete mi omogućiti bar neka pitanja da postavim? Generale Klark, vi kažete u svojoj knjizi da vojna akcija NATO protiv Jugoslavije u proleće 1999. godine, nije bilo vam dozvoljeno da je zovete ratom?

SUDIJA MEJ: Mislim da nećemo voditi tu raspravu. Upravo sam o tome govorio. Ne smete neograničeno da raspravljate o akciji NATO, nego samo o onome o čemu je svedočio ovaj svedok.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, suštinsko pitanje ovde je upravo akcija NATO protiv Jugoslavije. Vi meni ne dozvoljavate da pitam svedoka o ratu protiv Jugoslavije, ja ne znam šta, kojim je on komandovao, ja ne znam šta vi to u stvari meni dozvoljavate da ga pitam?

SUDIJA MEJ: Da, svedok nije svedočio o tom ratu. Tužilaštvo se odlučilo da ga pozove da svedoči o ograničenom broju tema i on je svedočio o ograničenom broju tema. Mi treba, mi ćemo iz drugih izvora čuti dokaze o drugim tim stvarima za te šire teme, koje ako su relevantne za naše razmatranje, ako ćete vi hteti da ih iznesete pred nas, ali to ne možete da uradite preko ovog svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li je tačno da ste u intervjuu koji ste dali za "Njujorker" (The New Yorker) 17. novembra rekli da je rat koji ste vodili bio tehnički nelegalan?

SUDIJA MEJ: Upravo se o tome radi. On nije svedočio o ilegalnosti rata. On se uopšte nije upuštao u tu temu tokom svog svedočenja. Dakle, skoncentrišite se na ono što je on svedočio ovde, pa će vam biti dozvoljeno da postavljate pitanja. Ne možete da ulazite u ta šira pitanja putem ovog svedoka, ako su relevantna, čućemo za njih preko drugih svedoka iz drugih izvora.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ne razumem, gospodine Mej, šta vi meni dozvoljavate da ja uopšte pitam svedoka. Vi mi ne dozvoljavate ništa da ga pitam?

SUDIJA MEJ: Da vam objasnim. General je svedočio o celom nizu sastanaka između vas i njega. Vi ste se sa njim sastali 1995. godine, i on je govorio o komentarima koje ste vi dali. Svedočio je o daljim sastancima u vreme koje je prethodilo događajima o kojima se govori u optužnici o Kosovu. Svedočio je o sastancima nakon događaja u Račku. To su sastanci na kojima ste i vi bili. I isto vam je govorio o tome, i o tome možete da ga unakrsno ispitujete. Druge stvari će se uvesti preko drugih svedoka, i možete njima da postavite pitanja u vezi sa tim. Što se tiče ovog svedoka, ja sam mislio da sam jasno dao do znanja da možete da ga pitate o njegovom svedočenju i izjavi koju je dao, i da će vaše unakrsno ispitivanje biti ograničeno na taj način. Tako možete, na primer, da početi tako što ćete ga pitati o sastanku u avgustu 1995. godine na kojem je bio i gospodin Holbruk i drugi ljudi. Na primer, možete da postavite to pitanje ukoliko osporavate ono što je on rekao, a ako ne osporavate njegovo svedočenje, onda nema potrebe za unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, naravno da osporavam svedočenje generala Klarka, jer je on maksimalno iskrivio činjenice, ja ću to i pokazati, ali mi uopšte nije jasno ...

SUDIJA MEJ: Onda bolje da i počnemo sa time, bolje da počnete sa time. Postavite mu pitanja da bismo svedoku dali priliku da odgovori. Samo trenutak, vi ste upravo sada rekli nešto, što bi svedok trebalo da ima priliku da odgovori. Generale Klark, optuženi nam je sada rekao da on osporava vaše svedočenje. Naravno, on ima pravo na to, ali ono što on kaže jeste da ste vi iskrenuli činjenice o kojima ste svedočili. To je njegov navod, možda biste vi hteli da date odgovor na taj njegov navod?

SVEDOK KLARK: Ja sam svedočio onoliko koliko sam najbolje mogao da se setim. Činjenice su upravo onakve kakve ih se sećam, to su činjenice koje sam predočio ovom Sudu.

SUDIJA MEJ: Da, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Radi, radi razjašnjavanja elementernog odnosa prema meni u odnosu na ovoga svedoka, da li je sporno da je general Klark komandovao NATO u vreme rata protiv Jugoslavije? I da li je sporno, da je

to njegova najvažnija uloga u svemu što se tiče Jugoslavije? I da li je sporno da vi meni ne dozvoljavate da ga o tome bili šta pitam?

SUDIJA MEJ: Da, upravo tako. Postavite pitanja, ako to želite. Skoncentrišite se na ove stvari koje su već više puta rečene. Mi pratimo vreme. Čuli ste kaka je naša odluka i morate je se pridržavati. Mislim da trošite svoje vlastito vreme raspravljajući o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dakle, ja nemam pravo da ga pitam ništa o ratu koji je NATO vodio protiv Jugoslavije, je l' to želite da kažete?

SUDIJA MEJ: Da, upravo tako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, gospodine Mej, to je onda, ja ne znam zaista, ovo je primer činjenice kako je, ovo je jedna obična farsa.

SUDIJA MEJ: Ako nemate pitanja za svedoka, ne morate da postavljate, ali ako imate, onda izvolite jer ćemo vaše komentare isto ograničiti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej, svešču svoja pitanja na neka koja mi vi budete dozvolili, mada je ovo ja mislim skandalozna odluka da ne dozvolite da pitam generala Klarka o njegovoj ...

SUDIJA MEJ: Upravo sam na to mislio kada sam rekao da morate da smanjite vaše komentare, da ne gubite vreme na to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, počeli ste vaše svedočenje sa iznošenjem biografije, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U vašoj biografiji ja vidim kako ste vi bili u nekim, kako bih rekao, veoma posebnim odnosima sa vašim nekadašnjim predsednikom Klintonom (Bill Clinton), je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, nije mi jasno pitanje.

SUDIJA MEJ: Generale, ukoliko ne razumete pitanje, ne morate na to pitanje da odgovorite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, da li ste dugo godina bili veoma blizak prijatelj nekadašnjeg vašeg predsednika Klintona?

SUDIJA MEJ: U čemu je poenta ovoga što sada pitate? Mi smo vam već rekli da treba da postavljate relevantna pitanja na koje svedok može da odgovori, a ovo nije takva vrsta pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite mi da kažem. Vi tek treba da osporite neku konkretnu tvrdnju koja je izneta u svedočenju ovog svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, relevantno je zato što u biografiji stoji da se samo površno poznao sa svojim bivšim predsednikom, a meni je lično govorio u prisustvu Holburka da su veoma bliski prijatelji iz Arkanzasa (Arkansas), kako zajedno idu u lov, kako se o svemu konsultuju, i tako dalje. Prema tome, to je potpuno drugačije nego što je predstavljeno u njegovoj biografiji i ja želim da ustanovim da svedok ne govori istinu, počev od svoje biografije pa nadalje.

SUDIJA MEJ: U redu, onda možete svedoka da pitate o tome. Dakle, to je razgovor za koji tvrdite da ste vodili sa njim. Generale, možda biste mogli na to da odgovorite?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja nisam rekao predsedniku Miloševiću da sam blizak prijatelj sa predsednikom Klintonom. Ja nikad nisam išao u lov sa njim i ja se nisam savetovao, niti se savetujem sa predsednikom Klintonom o svemu. Moj odnos sa predsednikom Klintonom je bio zvanične vrste, jedan korektan odnos. On je bio predsednik Sjedinjenih Država, ja sam bio oficir u vojsci Sjedinjenih Država. U to vreme tada sam bio uključen u dejtonske pregovore ja sam radio, ja sam bio na funkciji predsednika združenog generalštaba, a zatim sam kasnije bio i komandant savezničkih snaga za Evropu (Europe). Dakle, imao sam dvostruku funkciju i ja sam u smislu toga bio odgovoran ministru odbrane, vojnom komitetu NATO, i generalnom sekretaru NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači vi poričete, da ste upravo tamo u ovom objektu, kojom nazivate malom lovačkom kućom, kad smo

zajedno šeteli Holbruk, vi i ja, meni pričali, i vi i Holbruk jedan drugog preticali o tome, o vašim neposrednim bliskim odnosima sa predsjednikom Clintonom, je l' tako? Ovdje niste pričali o tome, niste govorili?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam uopšte takvog razgovora. Ja nisam nikome rekao da sam imao direktne i bliske odnose sa predsjednikom Clintonom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čak ste pričali o lovu na divlje patke i tako dalje, sećate se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se sećam da smo na početku "šatli" pregovora jednom prilikom predsjednik Milošević, ambasador Holbruk i ja zajedno krenuli u šetnju oko jezera, i tom prilikom sam govorio o lovu na patke u državi Arkanzas. To nije imalo nikakve veze sa predsjednikom Clintonom. I to je bila samo jedna vrsta uljudnog komentara, čija je svrha bila da se podstaknu pregovori koji bi doveli do kraja borbi u Bosni.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, moram da vam skrenem na pažnju da u ovaj biografiji koju mi imamo u dokaznom materijalu, možda ja grešim i ispravite me ako grešim, ali mislim da u toj biografiji nigde ne stoji, nigde se ne spominje predsjednik Clinton. Spominje se grad Litl Rok (Little Rock), ali ne vidim da se on igde spominje, suprotno, dakle, onome šta vi kažete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo zato što je suprotno tome što kažem, ja govorim da je onda svedok govorio druge stvari, a ne one koje pišu u njegovoj biografiji, to on naravno sad poriče, ali možemo da idemo dalje. Generale Klark, rekli ste da smo se prvi put sreli avgusta 1995. godine, i tada je bila celovita vaša delegacija, sećate se toga, bili su i Frejdžer, Kruzer, i drugi ostali, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, u avgustu 1995. godine mi, američka delegacija smo se po prvi put sreli sa predsjednikom Miloševićem, kao što sam ja i izneo tokom svog svedočenja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno da je to bio početak nastojanja da dođe do sveobuhvatnih pregovora o miru u Bosni?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je bio moj prvi kontakt i učešće u mirovnim pregovorima koji su imali za cilj da se dođe do kraja rata u Bosni, ali bilo je puno pokušaja, siguran sam da je Pretresno veće sa tim poznato, da se postigne mir u Bosni, godinama pre toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali to je bilo prvo direktno uključivanje jedne zvanične američke delegacije na čelu sa Holbrukom, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, koliko je meni poznato, to je bilo prvo uključivanje ambasadora Holbruka u tu vrstu pregovora. To isto važi i za mene, i to je bilo prvi put da se naša delegacija u to uključila. Pre toga se time bavio ambasador Redman (Charles Redman) koji je bio uključen u nešto što se, koliko se sećam, zvalo mirovni plan Kontakt grupe (Contact Group).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Osim Redmana koji se bavio preko Kontakt grupe, kod mene je dolazio Bob Frejdžer koji je došao s vama u toj delegaciji, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nemam nikakvih direktnih saznanja o detaljima sastanka između ambasadora Frejdžera i Miloševića, ali se sećam da sam čuo da su se oni sastajali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto nemate nikakvih direktnih saznanja, i ako sumnjam u to jer ste vi bili dobro obavješteni, da li se bar sećate toga da je na tom sastanku bio jedan, rekao bih, duh istih namera i kad je reč o Srbiji, i kad je reč o vašoj delegaciji da se postigne mir u Bosni, baš ste vi tako govorili, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, u vreme kad su se održavali sastanci u avgustu 1995. godine mi smo proveravali sve učesnike borbe u Bosni, i probali smo da stupimo u kontakt sa njima, da bismo nekako došli do kraja svega toga. I u to vreme nismo znali kakva bi možda bila uloga predsednika Mološevića i kakva bi bila svrha tog sastanka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste došli kod mene upravo da bih ja pomogao da se što pre dođe do mira u Bosni autoritetom koji ima Republika Srbija i ja lično, je l' tako, generale Klark ?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mi smo došli da se sastanemo sa optuženim zato što smo želeli da ustanovimo kakav bi bio njegov stav o strateškom planu koji smo mi izradili za okončanje sukoba, i hteli smo da vidimo da li bi on mogao da ima neku konstruktivnu ulogu. Mislili smo da bi on mogao da bude faktor, možda čak i dominantan faktor. Mi nismo znali da li možemo da postignamo mir i nismo znali da li će on imati konstruktivnu ulogu, ili neku drugu vrstu uloge.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li se vi sećate da je već više meseci pre tog vašeg uključivanja bio u opticaju plan Kontakt grupe koji su Srbija i Vlada Srbije i ja lično podržali i insistirali na tome da taj plan Kontakt grupe bude prihvaćen? Da je taj plan Kontakt grupe upravo podrazumevao razgraničenje entiteta u Bosni i Hercegovine 51 posto prema 49 posto, sećate se, pretpostavljam, toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tokom prethodnog perioda je bio izrađen plan Kontakt grupe gde se predviđala podela 51 prema 49. Koliko je meni poznato, Srbi nikad nisu pristali na taj plan. A ja lično ne znam kakva je možda bila uloga Miloševića, ne znam da li je on to podržavao, da li je podsticao druge da to podržavaju ili ne. Sve što mi znamo je da je taj plan propao. Pored toga, takođe smo znali da je Jugoslavija i dalje imala značajnu, možda čak i dominantnu ulogu u nastavku sukoba sa snagama bosanskih Muslimana i sa hrvatskim snagama. Korišćeno je teško naoružanje koje je izgleda imalo veze sa Jugoslavijom, i stoga meni nije bilo sasvim jasno kakva je uloga, kakvu je ulogu imao Milošević tokom tog perioda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, potpuno mi je jasno šta vi želite ovde da objašnjavate, ali da se vratimo na taj sastanak. To je bio prvi sastanak koji ste vi imali na području nekadašnje Jugoslavije, je l' tako, kao delegacije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je bio naš prvi sastanak u bivšoj Jugoslaviji sa ondašnjim predsednikom Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste na tom sastanku meni izložili plan da već sutra putujete i razgovarate sa rukovodstvom u Sarajevu na čelu sa Izetbegovićem, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sećate li se da sam vam sugerirao, i upozoravao vas da ne idete kako ste namerili preko Igmana jer tamo nema puta, da tamo postoji samo staza, da je to vrlo opasno, i da vam sugeriram da idete normalnim putem, sećate li se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam svih detalja tog dijaloga. Ono čega se sećam je da smo tražili od optuženog da osigura naš prolazak normalnim putem da nas ne zaustavljaju na kontrolnim punktevi-ma i tako dalje. I sećam se toga da je optuženi odmah stupio u kontakt, čini mi se sa generalom Mladićem, takav smo utisak mi stekli na tom sastanku, i

da se on onda vratio i rekao da ne može da osigura jedan neometen prolaz za nas tada normalnim putevima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, upravo je suprotno, evo, ja ću vas podsetiti. Prvo, nisam ja izlazio da stupam u kontakt, nego je izašao moj šef kabineta Goran Milinović, ja sobu nisam ni napuštao nego s vama razgovarao, da l' se toga sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam detalja oko toga ko je izlazio iz sobe, a ko nije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, a kako se ne sećate toga da je Goran Milinović doneo preko faksa pismenu garanciju generala Mladića da nigde nećete biti zaustavljeni i da možete da prođete normalnim putem? O tome smo razgovarali vrlo dugo, jer se on nekoliko puta vraćao da utvrdi i rečnik te garancije i da sve bude potpuno sigurno da vas niko neće zaustaviti, jer je Holbruk objašnjavao da bi bilo sramota za delegaciju da ih neko negde zaustavlja i tako dalje. Valjda se toga sećate, to je bio prvi sastanak, je li tako il' nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se uopšte ne sećam ovoga. Sećam se da se diskutovalo o putu i da nismo bili u stanju da dobijemo zadovoljavajuće garancije da ćemo moći da prođemo tim putem, i zato smo mi onda i odlučili da idemo putem preko Igmana. Ne sećam se drugih detalja, samo se sećam toga da se razgovaralo sa Mladićem, što znači da nam je bilo rečeno da je neko razgovarao sa Mladićem. Mi to nismo videli, mi smo ostali u sobi, a ko je razgovarao sa njim i šta je bilo preneto ja se toga ne sećam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne sećate da vam je data u ruke pismena garancija da nigde nećete biti zaustavljeni i da ste to odbili, odnosno da je Holbruk to odbio zbog svoje sujete, i da su vam zbog toga poginula četiri čoveka na Igmanu u nesreći koja je izazvana prevrtanjem onog transportera? Nemoguće to da ste zaboravili, generale Klark, četiri druga su vam poginula tad, četiri člana delegacije zbog vaše sujete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja vas uveravam da ja nikad nisam dobio nikakve garancije u vezi sa tim da možemo da putujemo normalnim putem. Ja nisam nikad video takav dokument i uopšte se nećeg takvog ne sećam. Naravno da se sećam te tragedije na Igmanu, mislim da je žalosno što nismo mogli da se krećemo normalnim putevima. U to vreme sam to smatrao političkom odlukom koju je doneo neko želeći da odloži

naš sastanak sa muslimanskim vlastima, sa predsjednikom Izetbegovićem i sa Silajdžićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, ovo je zaista nešto što jedan častan čovek sebi ne bi smeo da dozvoli. Vi dobro znate koliko smo truda uložili ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, ovo je sve komentar sa vaše strane. Vi ste čuli šta je rekao svedok, vi to osporavate i čini nam se da nećemo ništa postići ako nastavite na ovaj način to da zloupotrebljavate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se bar sećate, generale Klark, da sam vam ja upravo kategorično sugerisao da nikako ne idete preko Igmana i da idete normalnim putem i da iz toga razloga smo upravo sve učinili da dobijete tu garanciju da biste išli normalnim putem? Da li se sećate da sam vam, da sam se kategorički zalagao upravo da ne idete preko Igmana, već da idete normalnim putem i da je upravo zato i sve preduzeto da dobijete tu garanciju, da li se bar toga sećate? Govorite ovde pod zakletvom, a imamo svedoke o tome.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mi sada govorimo o onome čega se ja sećam i čega se ja ne sećam da se desilo na nekom sastanku. Na ovom sastanku ne sećam se da je bilo ovakve vrste iznetih emocija koje sada iznosi optuženi. Ja se sećam da se vodio razgovor oko toga da li mogu da nam garantuju da ćemo proći kroz kontrolne punktove bez zaustavljanja, sećam se da je donet zaključak da ne mogu to da nam garantuju. Ja nisam uopšte siguran sa kim su se vodili razgovori vezano za ovo i ne sećam se nekih detalja. Sećam se zaključka sa sastanka i zaključak je bio da ćemo se konsultovati u Sarajevu i da ćemo morati to da uradimo, a da ne prođemo kroz kontrolne punktove.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste odlučili da ne idete tamo iz sujete, a ne zato što niste imali garanciju, je l' tako bilo, generale Klark, zato su vam poginuli drugovi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, da idemo onda na druga pitanja. Vi ste govorili da ste se začudili da se ja zalažem da Srbija ima glavnu ulogu u pregovorima, je l' tako bilo? Tako ste malopre rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što sam ja rekao je sledeće. Kada je optuženi rekao da treba da kontaktiramo njega, a ne bosanske Srbe, ono što je mene interesovalo je kako je on bio toliko siguran u to i kakva je to pravne mehanizme imao na raspolaganju koji su mu omogućavali da bude siguran da, ukoliko se održi referendum o miru u Jugoslaviji, da bi se to primenilo na bosanske Srbe, dakle, na vođe jedne strane u drugoj zemlji. Prema tome, meni nije bilo jasno kakva je on ovlašćenja imao nad tim ljudima. Ja nisam znao da je on imao ikakva ovlašćenja, bar ne pravna, i zato sam ja postavio ta pitanja, a on je odgovorio da se oni neće suprotstaviti volji srpskog naroda. I onda sam ja iskoristio priliku da ga pitam da, ako to nije stvar zakonitosti, onda je stvar utiska i na osnovu čega mi treba da zaključimo da on ima uticaj nad tim ljudima, i ukoliko je to tačno, zašto to nije iskoristio da spreči ubijanje nevinih u Srebrenici.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi ste sad sve pomešali, ali da idemo detalj po detalj pa ćemo rasčistiti. Da li se sećate da upravo zato što se Srbija i ja lično zalagala da se postigne mir, da smo mi u jednom maratonskom pregovaranju sa rukovodstvom Republike Srpske, gde je bilo celo rukovodstvo Jugoslavije, Srbije, Crne Gore i Republike Srpske i uz prisustvo patrijarha Srpske pravoslavne crkve gospodina Pavla postigli saglasnost da se formira jedinstvena delegacija za mirovne pregovore, zato što je to u interesu celog srpskog naroda, i Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, i ljudi svih drugih koji žive na područjima nekadašnje Jugoslavije? Da li se bar toga sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tokom nekoliko godina sukoba mi smo smatrali da je uloga optuženog nejasna, jer sa jedne strane se činilo da on podstiče sukob, a sa druge strane ponekad se činilo da on podržava mirovni proces. Kad smo mi počeli pregovore činilo se da on pokušava da sebe prikaže kao nekoga ko je za pregovore. I kad smo mi postavili pitanje njegovog uticaja, sledeći put kad smo se sastali, on je stavio ruku u džep i izvadio ono što smo kasnije videli da je bilo pismo od patrijarha, a zapravo tamo je stajalo da će to da bude jedna jedinstvena delegacija koja će imati šest članova i da će i on imati odlučujući glas u toj delegaciji. Kako je to bilo urađeno, na osnovu kojih pregovora, mi o tome ne znamo ništa, ali se sećam pisma patrijarha.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pre svega to uopšte nije bilo pismo patrijarha. To je bila saglasnost, sporazum postignut između

rukovodstva Jugoslavije, rukovodstva Srbije, rukovodstva Crne Gore, rukovodstva Republike Srpske. U prisustvu patrijarha potpisali smo svi to pismo i predstavnici Republike Srpske i predstavnici Savezne Republike Jugoslavije, a potpisao ga je na kraju, da bi mu dao značaj i svoj blagoslov i patrijarh. Prema tome, to nije bilo uopšte pismo patrijarha. Uostalom, taj dokument postoji i ovde, pa molim da ga u pauzi izvadite da bi mogao da ga vidi general Klark, pošto čak i tu stvar iskripljuje u svom svedočenju.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, možete li da pronađete taj dokument za optuženog. Šta vi tvrdite da je general Klark iskrio?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Iskrio je sve, gospodine Mej, iskrio je sve. Iskrio je činjenicu da je Srbija bila glavni faktor koji se zalagao za mir sve te godine, da je Srbija nastojala da se taj mir postigne, da je u veoma, veoma intezivnim pregovorima postignuto upravo to da se Srbija aktivno umeša u mirovni proces i da je rezultat toga bio taj sporazum koji ima i potpis patrijarha. Da se to nije dogodilo ...

SUDIJA MEJ: Treba pružiti generalu priliku da na to odgovori. A on može samo da kaže o tome šta je on znao o srpskim pregovaračima. Generale, možete li da nam kažete šta ste vi znali o stavu druge strane u avgustu 1995. godine, kakav je bio sastav ili bilo šta što znate o tome?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja se sećam tog pisma. Mi smo ga zvali "partijaharovo pismo". To je svakako bio sporazum i to je, dakle, sporazum koji je optuženi koristio da bi nam pokazao da je on taj kome treba da se obraćamo i da je on vođa u pregovorima. Mi smo to zvali patrijarhovo pismo, zato što je to pismo potpisao i patrijarh. To je sve.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pa zašto se Srbija i ja lično zalagala da bude jedinstvena delegacija, pa valjda zato da bi imali garancije da će se postići mirovni sporazum? Je li tako ili nije tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je jedinstvena delegacija u stvari bila odgovor na onaj izazov koji je postavio gospodin Holbruk na prvom sastanku, budući da smo mi pitali: "Sa kim treba da se savetujemo, sa bosanskim Srbima ili sa vama?". A predsednik Milošević je tada rekao: "Pa, naravno da treba sa mnom da se konsultujete". Dakle, o tome

sam ja svedočio tokom glavnog ispitivanja. A ovo pismo samo potvrđuje činjenicu da će on biti u mogućnosti da kontroliše delegaciju bosanskih Srba, ukoliko dođe do nekih nesuglasica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, i to što ste sad rekli nije tačno, jer sam vam ja savetovao da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske. A postizanje jedinstvene delegacije za nas je bilo pitanje života, pitanje mira, pitanje garancije da se mir postigne. A ako se želite da podsetite, što očigledno nemate nameru, upravo sam vam ja sugerisao da treba da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, a da će Srbija i Savezna Republika Jugoslavija maksimalno podržati sve mirovne napore. Onda smo vam verovali, onda smo verovali da ste zainteresovani za mir. Je li tako bilo, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, onog čega se ja sećam u vezi sa tim prvim sastankom je sledeće. Ja se ne sećam da nam je predsednik Milošević rekao da ne treba da razgovaramo sa bosanskim Srbima. Ja se sećam da je on rekao da je on osoba koja treba da vodi mirovne pregovore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Uopšte nije ...

SUDIJA MEJ: Mislim da je on sugerisao da vas je on savetovao, generale, da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske. Da li je on učinio zaista tako nešto?

SVEDOK KLARK: Sad da li nas je optuženi posavetovao na tako nešto, ne sećam se. U to vreme obojica su bili optuženi za ratne zločine, tako da nije bila naša želja da razgovaramo bilo sa Karadžićem, bilo sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sad, sad ste došli na, polako, polako, milimetar po milimetar, generale Klark, sad dolazite na teren istine. Vi niste želeli da prihvatite moje sugestije da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, uz obrazloženje da nećete da razgovarate sa pojedincima optuženim za ratne zločine. Je li tako ili nije, generale Klark, upravo ste to rekli?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ono što sam ja upravo rekao jeste moje mišljenje i ono čega se ja sećam u vezi sa tim razgovorom, časni Sude, je to, mi smo pitali optuženog: "Da li treba sa vama da kontaktiramo ili sa bosanskim Srbima?", a on je rekao: "Sa mnom, naravno", i rekao je: "Dajte mi uslove mirovnog sporazuma i mi ćemo održati referendum o tome". Ja se

ne sećam šta je još rečeno, ja se ne sećam da je on rekao: "Naravno, razgovarajte sa bosanskim Srbima". Ali, suština tog razgovora je bila da on u stvari ima kontrolu i ovlasti nad čitavim tim procesom. To sam čuo na sastanku i o tome sam i svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste maločas rekli da vi niste hteli da razgovarate sa rukovodstvom Republike Srpske, jer ste rekli da ne želite da razgovarate sa pojedincima koji su optuženi za ratne zločine. Jeste li to rekli malopre, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam to rekao pre nekoliko trenutaka i to je zaista i istina. Mi smo preferirali da ne vršimo pregovore sa tim pojedincima, Karl Bilt (Carl Bildt) je već razgovarao sa njima, a sa druge strane mi smo bili spremni da razgovaramo sa njima ukoliko je to zaista potrebno. Dakle, radilo se samo o tom jednom faktoru i to je u stvari bio i relevantan faktor u svetlu mog svedočenja, budući da vam ja objašnjavam, a i svedočio sam o tome, dakle, da je predsednik Milošević objasnio da s njim treba da kontaktiramo i da sa njim treba da razgovaramo o predloženom mirovnom sporazumu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Generale Klark, to je potpuna laž.

SUDIJA MEJ: Evo, već 10 minuta se bavimo ovom temom. Molim vas da predete na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, zar niste maločas u glavnom ispitivanju ili ovome što se ovde naziva glavno ispitivanje objasnili kako sam vas ubedio da razgovarate sa Karadžićem i Mladićem o načinu kako da se prekine bombardovanje, da ste se povukli Holbruk i vi i ostali članovi delegacije da većate o tome da li da razgovarate sa njima, a ja sam ih pozvao bio radi razgovora s vama i da ste se konačno ipak našli i s njima i razgovarali? Je li to istina ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to je tačno. Mi smo razgovarali sa Karadžićem i Mladićem tokom jednog naknadnog sastanka koji je održan u takozvanoj lovačkoj kući za vreme bombardovanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A svrha mog posredovanja je bila upravo da vi sa rukovodstvom Republike Srpske, i političkim i vojnim, postignete saglasnost o uslovima pod kojima treba prekinuti bombardovanje, hteo sam

da pomognem da se prekine bombardovanje. Je l' to bio osnovni razlog, je l' to bio osnovni cilj? Je l' tako bilo, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je to tačno da je predsednik Milošević sazvao te ljude, on je hteo da oni s nama razgovaraju. I on je tada rekao u to vreme: "Bombardovanje šteti muru". On je želeo da se pregovori nastave, bar sam ja to tako shvatio, i mi smo nakon toga kasnije i razgovarali sa tim ljudima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, zar niste tada na tom sastanku upravo vi sa Mladićem i Karadžićem postigli saglasnost o uslovima da se prekine bombardovanje? Je li tako, generale Klark, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, tačno je da smo na tom sastanku dogovorili prekid vatre oko Sarajeva da ćemo, kada se to bude prihvatilo i kada se to sprovede u delo, da ćemo mi onda zaustaviti NATO bombardovanje u jesen 1995. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, moje posredovanje između vas i rukovodstva političkog i vojnog Republike Srpske je pomoglo da dođe do prekida bombardovanja i do stvaranja uslova za mirovne pregovore, je l' tako, generale Klark ?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je tačno, a da li je tačno, generale Klark, da to nije bio vaš prvi susret sa Mladićem, da ste se sa Mladićem sreli nezavisno i pojedinačno izvesno vreme pre toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kada ste se sreli sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tokom prvog puta u Bosni 1994. godine tada sam se sastao sa rukovodstvom i jedne i druge strane i to po sugestijama nekih od mojih kolega iz Vašingtona (Washington D.C.), sastao sam se Izetbegovićem, Silajdžićem, Delićem i sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste se još sa nekim sastali tada od srpske strane ili samo sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne sećam se ko je još bio prisutan sa Mladićem na tom sastanku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste išta postigli na tom sastanku sa Mladićem?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono čega se sećam u vezi sa tim sastankom sa Mladićem jeste da smo razgovarali o planu Kontakt grupe. Mladić je bio ljut, ratoboran, odbijao je da prihvati mirovni plan i pretio je bosanskim Muslimanima ukoliko im Sjedinjene Američke Države pruže podršku. Ja sam vodio obilne beleške tokom tog sastanka i to mi je pomoglo da shvatim šta znači u stvari saradivati sa bosanskim Srbima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko se sećam, taj vaš susret je bio vrlo srdačan, a ne nikakva svađa, je l' tako, generale Klark? Vaš i Mladićev susret je po onome što ste mi vi govorili i što sam čuo i od Mladića bio vrlo srdačan. Mladić vas je veoma hvalio kako imate veliko razumevanje. A vi ste mi govorili o Mladiću takođe sve najbolje, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, časni Sude, ne sećam se da sam izrekao bilo kakve komplimente o generalu Mladiću. Ali, na tom sastanku sa generalom Mladićem, ja sam saslušao njegove stavove, zapisao sam ih i rekao da ću to preneti Vašingtonu. On je bio ljut, ratoboran i to nisu bila gledišta nekoga ko bi pristao na prestanak borbi. I u stvari, on tada u leto 1994. godine i nije pristao na to da podstakne Srbe da potpišu mirovni plan Kontakt grupe u to vreme. Ja sam pokušao sve što sam mogao da Mladić izmeni svoj stav, odnosno da prihvati jedan konstruktivniji stav, no na kraju ipak u tome nisam uspeo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate, generale Klark, da je Mladićev stav tada bio da se prekinu neprijateljstva u celoj Bosni i Hercegovini, pa vi ste mi to govorili iz vašeg iskustva sa Mladićem kad smo se mi prvi put sastali sa tom celom delegacijom?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne sećam se da sam iznosio bilo kakve detalje u vezi sa mojim iskustvima sa tog sastanka. Ne sećam se, časni Sude, ja se jednostavno toga ne sećam. Sećam se prvog sastanka, ambasador Holbruk je uglavnom govorio, mene su predstavili. A tokom sledećeg razgovora sa gospođinom Miloševićem, u stvari to je onaj razgovor o kome sam svedočio tokom glavnog ispitivanja, mislim da optuženi govori o opštem stavu bosanskih Srba, odnosno da su oni hteli da zamrznu položaje onakvi kakvi su oni bili 1994. godine, kada je srpska strana kontrolisala daleko više od 49 posto Bosne i Hercegovine. Dakle, to je bio stav tada u to vreme, što je naravno bilo neprihvatljivo u svetlu mirovnog sporazuma, a to je bio stav bosanskih

Srba, dakle, da se prekinu borbe "a mi ćemo zadržati ono šta imamo", a mislim da je to bilo negde između 60 posto i 70 posto teritorije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pre svega vi sad tumačite, generale, šta je neko imao neku zadnju nameru, a ja vas pitam, jer i ja sam bio, Mladićev stav, tada na tom vašem sastanku 1994. godine, da oni predlažu prekid neprijateljstava na celoj teritoriji Bosne i Hercegovine da bi se omogućio mirovni proces?

SUDIJA MEJ: Zaustaviću daljnje unakrsno ispitivanje u vezi sa ovom temom. Svedok je rekao šta je imao o tome da kaže. Dakle, pređite sad na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja zaista ne razumem, gospodine Mej, šta vi u stvari meni dozvoljavate da govorim, da pitam ...

SUDIJA MEJ: Jedno je da se ne ponavljate. Vi ste nekoliko puta govorili o tom razgovoru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A je l' taj razgovor bio među vama srdačan ili nije, generale Klark, između vas i Mladića?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam učinio sve što je bilo u mojoj moći da imam jedan srdačan razgovor sa generalom Mladićem, ali moram da kažem da je to bilo teško izvodljivo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako teško izvodljivo, kad imaju fotografije evo pre nekoliko, pre par meseci beogradski nedeljnik „NIN“ objavio je na naslovnoj strani vašu fotografiju nasmejanu s Mladićem, još vi nosite Mladićevu kapu, Mladić nosi vašu kapu, to je bio taj srdačni susret između vas. To ste mogli da vidite na stranici, na prvoj stranici ovog beogradskog nedeljnika "NIN" od pre na primer dva meseca, ne mogu tačno da navedem datum, ali lako ga je naći. Zar nije to najbolji dokaz da ste imali vrlo dobro razumevanje, srdačan susret i tako dalje, u skladu sa ovim šta ja govorim? Sećate se toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, najbolji dokaz o kvalitetu tog sastanka jeste moje pamćenje, a ja sam već u dva navrata, prilikom dva odgovora to opisao. Radilo se o veoma teškom sastanku i ja sam učinio

sve što sam mogao u okviru vojne diplomatije kako bi nešto izvukao iz tog sastanka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, generale Klark, pošto ste rekli kako su Srbi držali veliki procenat, što je tačno, da li vam je poznato prvo da su njihove javne izjave bile da će oni taj svoj procenat smanjiti i da žele upravo o tome da se dogovore sa druge dve strane? Da li se sećate toga? Pa to je bila sadržina svih ovih razgovora u Ženevi koje su vodili Owen (David Owen) i Stoltenberg (Thorvald Stoltenberg), koji takođe dobro znaju za te njihove izjave?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam stručnjak za Ovenove i Stoltenbergove razgovore. Ja u to vreme nisam bio uključen u to i ja ne mogu direktno o tome da svedočim.

SUDIJA MEJ: Možda možete da nam pomognete u vezi sa sledećim. Što se vas lično tiče, da li je to bio srpski stav?

SVEDOK KLARK: Ja se ne sećam detalja u vezi sa srpskim stavom. Ali, kada sam se ja uključio u taj proces ostvarivanja mira na Balkanu, postojao je plan Kontakt grupe. Taj plan je bio odbačen od strane srpske skupštine na Palama, a umesto toga je bio ponuđen predlog da se sve borbe zaustave, dakle, da se sve zamrzne onako kako jeste. E sada, da li je bilo još nečega, to ne znam, budući da se tako nečega ni ne sećam.

SUDIJA MEJ: Sada je zgodan trenutak za pauzu. Napravićemo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJŠ: Pokušali smo da pronađemo ono pismo patrijarha. Došli smo do nekih dokumenta, međutim ne mogu to sada odmah da predočim, ali na kraju ću vam reći zašto u stvari ne mogu.

SUDIJA MEJ: Ja se sećam tog dokumenta.

TUŽILAC NAJS: Mislim da nije predočeno, ali to ćemo da proverimo. Što se tiče prigovora optuženog u vezi sa obimom njegovog ispitivanja, hteo bih da Pretresnom veću skrenem pažnju na vaš nalog kojim ste ne samo dozvolili da unakrsno ispituje vezano za aneks, dakle, to je veća i obimnija verzija izjave svedoka, već ste takođe i optuženom i amikusima dozvolili da opširnije ispituju na osnovu procedure koju bi mogli da usvoje. Međutim, ni optuženi ni amikusi nisu iskoristili tu mogućnost koja im je pružena tom procedurom.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hteo bih da iznesem nekoliko komentara budući da se radi o veoma važnom pitanju, a takođe u vezi sa ovim svedokom. Svi smo svesni onoga što je u pozadini. Što se tiče naloga Suda od 30. oktobra, u tom nalogu se unakrsno ispitivanje ograničava na aneks A. Ja sam pokušao da nađem taj aneks koji mi je dostavljen 3. novembra i iako taj dokument jeste malo obimniji od izjave koja nam je kasnije dostavljena, radi se o istim onim pitanjima koja su obrađena tokom glavnog ispitivanja danas pre podne, dakle, ne radi se o kampanji NATO bombardovanja, tako u suštini se radi o istim pitanjima. Jedan od problema jeste to što se mislilo da će se knjiga predočiti kao dokaz i naravno u knjizi se obrađuje NATO bombardovanje i u tom slučaju optuženi bi mogao da pokrene pitanja koja se spominju u knjizi. Međutim, do toga nije došlo i pretpostavljam da je on veliki deo svog unakrsnog ispitivanja pripremio upravo na toj osnovi, budući da su sve strane do nedavno verovala da će takva biti situacija, no u petak su obavešteni o nečem drugom. Dakle, optuženi je pristupio ovom svedoku na jedan određeni način, a taj pristup je u stvari promenjen u zadnjem trenutku i zbog toga je on suočen sa određenim poteškoćama u vezi sa vlastitom strategijom odbrane.

SUDIJA MEJ: Pa, ja to nisam tako shvatio, budući da se knjiga ne pominje u našem nalogu. Tačno je da smo o knjizi razgovarali. Ali, nikada nismo upitani, možda nisam u pravu, ali nikad nismo upitani u vezi sa knjigom kao dokaznim predmetom. Ono što sam ja shvatio jeste da će se Tužilaštvo oslanjati na određene delove te knjige, dakle, koji podupiru dokaze i to se, u stvari, i desilo jer delovi na koji su se oni pozivali se u stvari podudaraju sa svedočenjem. I iz tih razloga mi nismo prihvatili knjigu kao dokaz. Ali, možda to objašnjava zašto nije podnet zahtev. Ali, naravno, vi ćete tokom noći biti u prilici da razmotrite svoj stav.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa, važan je istorijat svega toga. Kad smo smo počeli sa ovim svedokom po Pravilu 70 i kad smo razgovarali o pitanjima iz Pravila 70, Tužilaštvo je predočilo knjigu i tada u tom trenutku je izgledalo, dakle, u prvobitnoj fazi, prošli smo razne faze nakon toga, no u prvobitnoj fazi izgledalo da će to biti osnova svedočenja, budući da svedocima pristupamo na drugačiji način od onoga kako je to bilo na samom početku suđenja. Dakle, to je situacija kada se moglo koristiti Pravilo 89(F), dakle, u odnosu na knjigu i to je moglo da bude osnova svedočenja. Ja lično sam mislio da će se tako stvari odvijajati, no naravno, meni je jasno da su se stvari menjale što smo se više približavali svedočenju ovog svedoka. Ali, moguće je da to optuženi nije tako shvatio.

SUDIJA MEJ: U redu.

TUŽILAC NAJS: Pa, ja bih u stvari mogao odmah sad da razjasnim pitanje u vezi sa pismom patrijarha. Mi nemamo kopiju samog sporazuma kako bismo vam to predočili, no imamo jedan dokument iz dokaznog predmeta 469, tabulator 20. To je dokument koji je predočio gospodin Lilić i to je u stvari zabeleška sa sastanka, jednog sastanka koji je održan u Dobanovcima, a na strani 16 tog dokumenta se iznosi sam sporazum i tu se mogu naći sami uslovi tog sporazuma. Dakle, ukoliko optuženi želi da pronađe taj deo, naći će ga na tom mestu.

SUDIJA MEJ: Pa, bilo bi korisno ukoliko biste pripremili kopije tog dokumenta za sutra.

TUŽILAC NAJS: U redu.

SUDIJA MEJ: Dobićemo kopiju ovog dokumenta, a takođe smo dobili referencu 469, tabulator 2. Takođe bi trebalo i svedoku da predočimo jedan primerak ovog dokumenta.

TUŽILAC NAJS: Na engleskoj verziji sporazum počinje na 16. strani od 19 strana. A na BHS verziji, to je na početku 14. strane. Dakle, optuženi to može da nađe na 14 strani.

SUDIJA MEJ: Rekli ste na strani 16 engleske verzije.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Drugi paragraf.

sekretar: Mikrofon nije uključen.

SUDIJA MEJ: Datum je 30. avgust 1995. godine.

sekretar: Tužilac nije uključio mikrofon.

TUŽILAC NAJS: Datum sporazuma je 29. avgust 1995. godine, ako pogledate tri reda iznad reči sporazum, na 16 strani engleske verzije.

SUDIJA MEJ: Hvala vam. Gospodine Milošević, evo sad imamo ovaj dokument pred nama, svedok takođe ima jedan primerak. Ako želite da postavite dodatna pitanja u vezi sa tim dokumentom možete. Inače da vas obavestim da ćemo raditi do 14.00. Dakle, imaćete još jedan sat unakrsnog ispitivanja, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da ću i sutra imati neko vreme za unakrsno ispitivanje, gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Da, da, imaćete i sutra vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da prvo razjasnimo jednu stvar. Maločas je gospodin Kej rekao da ste vi nalogom od petka ograničili intenzitet unakrsnog ispitivanja, ili uopšte ispitivanje, ili uopšte svedočenje ovog svedoka. Nikakav nalog od petka ja nisam dobio.

SUDIJA MEJ: Ne, nije se radilo o nalogu. Nalog je u pisanom obliku. Taj nalog smo već spominjali, to je originalni nalog. Ali, u petak je bilo reči o tome, možda to čak nije bilo ni u petak, no jednog jutra se govorilo o prihvatljivosti, odnosno, da li knjigu treba prihvatiti i u kojoj meri, ali nije bilo naloga u vezi sa tim. Možemo da nastavimo sad.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, u najavi ovog svedoka suprotna strana je dostavila njegovu knjigu meni, a knjiga se zove „Moderno ratovanje“. Prema tome, to što je suprotna strana meni dostavila kao dokument, pretpostavlja sam i logično je svakome da pretpostavi da je osnova za svedočenje ovog svedoka i za unakrsno ispitivanje ovog svedoka. A vi ste mi

upravo sada ovde zabranili da mu postavim i jedno jedino pitanje koje se tiče rata, kojim je komandovao ovaj svedok protiv Jugoslavije. Prema tome, ovde se radi o ...

SUDIJA MEJ: Nećemo ponovo o tome da raspravljam. Nalog je izdat 30. oktobra, dakle, nalog, pisani nalog i tu se jasno navodi obim unakrsnog ispitivanja. A sada, molim vas, nastavite sa unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, je l' se ne isključuje knjiga, molim vas lepo. Knjiga se ne isključuje, nego naprotiv knjiga figurira kao osnov za svedočenje ovog svedoka. Vi ste knjigu isključili 30. oktobra?

SUDIJA MEJ: U rezimeu se pominju mogući izvodi, samo to, a kao što smo već čuli, ti izvodi su u suštini svedočenje koje je već dao general Klark. Ako želite korisno da iskoristite vreme, trebalo bi da nastavite sa unakrsnim ispitivanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja ću svakako nastaviti, nije, nije problem u tome da li ću ja nastaviti. Generale Klark, pošto smo maločas komentarisali ovo pitanje o kome vi ne znate ništa, o spremnosti srpske strane u Bosni i Hercegovini da odustane od dela teritorije, evo stavite pred sebe ovu kartu koja nije karta nikakvih podela, nego je etnička karta popisa 1991. godine, pa ćete videti da najveći deo teritorije u stvari i pripada Srbima u ovoj karti. Prema tome, moje pitanje je: je li vam poznato da su pretežno, ne kažem u celini, Srbi držali upravo teritorije koje njima pripadaju ili nije? Evo, pogledajte ovu kartu. Stavite je na grafoskop, molim vas?

SUDIJA MEJ: Da, ovo je karta koja je već nekoliko puta predočena. Molim da mi se kaže broj, znam da nosi oznaku "D". Kasnije ćemo dobiti broj. Šta želite od svedoka?

SUDIJA KVON: To je dokument D 215.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da konstatuje je li to otprilike ta teritorija koju su Srbi držali, da su držali uglavnom svoju teritoriju koja je njima pripadala, gde su bili većinsko stanovništvo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam upoznat sa metodom koja je korišćena u izrađivanju tog popisa stanovništva. Ja sam video rezulta-

te tog popisa stanovništva. Budući da govorimo o događajima koje se odnose na vreme pre vremena o kojem sam ja svedočio, mislim da treba ukazati na činjenicu da tokom ovog perioda i možda postoje mesta i područja koji su Srbi držali pod kontrolom uključujući i Banja Luku, gde je bila velika nesrpska populacija koja je bila isterana. Mi smo bili svesni toga, sve je to relevantno, sve je to bio važan kontekst. Neki od tih logora su bili uspostavljeni upravo na ovim područjima koja nisu označena plavom, nego ružičastom bojom na ovoj mapi. U ovom delu ovde bilo je brojno nesrpsko stanovništvo, takođe i u Brčkom i u posavskom koridoru i takođe ovde kako sam naznačio. Tako da ja ne razumem u čemu je smisao pitanja optuženog. Ali ako se radi o konkretnoj podeli teritorija, mislim da je jasno da, ako pogledate na teritoriju od 1994. godine koja je bila pod kontrolom Srba, trebalo bi, čovek bi mogao zaključiti da je nesrpsko stanovništvo bilo proterano ili smešteno u zatvore. Ako se radi o procentima teritorije, treba reći da oni nisu u skladu sa razmeštajem stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pošto tvrdite, generale Klark, da je nesrpsko stanovništvo bilo zatvoreno u logore, da li imate ikakvu predstavu o tome koliko je tog nesrpskog stanovništva bilo u logorima? Za takvu tvrdnju morate da imate neki podatak, pretpostavljam?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja samo pokušavam da govorim o pitanju ove karte. Ja sam već svedočio, kao što je od mene zatraženo. Ja mogu da dam i brojke, procene broja ljudi koji su zatvoreni i mesta logora. Ja toga sada ne mogu da se setim zato što to nije bilo nešto čime sam se ja konkretno, direktno bavio, to nije bila moja dužnost. Ja sam se bavio pregovorima, ali ako to Sud to od mene traži, ja sam spreman da se uključim u ovu širu raspravu.

SUDIJA MEJ: Da li ste gotovi sa ovom kartom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da ona sama za sebe govori, o tome gde se...

SUDIJA MEJ: U redu, uklonićemo je i vratiti je optuženom. Sekretarijat (Registry) je bio u pravu, ova karta nam zapravo nije bila predočena, bila je predočena ona karta Sarajeva koja je slična tome, ali možda ćemo dobiti nešto drugo. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da se nakratko vratim na ono što je general Klark nazvao pismo patrijarha. Pretpostavljam da je ovaj prevod korektan, jer ovo je više zapisnik sa sastanka najviših političkih i vojnih rukovodilaca Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, održanog 29. avgusta 1995. godine, u rezidenciji Vojske Jugoslavije u Dobanovcima. To je, inače, ta mala lovačka kuća koju pominje general Klark. Dakle, ovde stoji, pošto se vidi, nadam se vrlo jasno, kako je tekao sastanak i koliko je dugo trajalo objašnjavanje o tome da treba da se napravi neki sporazum između Jugoslavije i Republike Srpske u vezi sa mirovnim pregovorima. Ja želim da pročitam šta ovde piše, na ovoj vašoj, u engleskom prevodu strani 16, iz kog se jasno vidi da je reč o dve strane koje nastoje da definišu svoj jedinstveni interes u vezi sa postizanjem mira. I ovde piše: "Na zajedničkom sastanku rukovodilaca Savezne Republike Jugoslaviji", pa je onda u zagradi, "prisutni predsednik SRJ Srbije Zoran Lilić, predsednik Srbije Slobodan Milošević, predsednik Crne Gore Momir Bulatović, predsednik savezne Vlade doktor Radoje Kontić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišić", i Republike Srpske, znači, na zajedničkom sastanku rukovodstva SRJ i Republike Srpske, pa se navodi prisutni: "predsednik Republike Srpske Radovan Karadžić, podpredsednici Republike Srpske doktor Nikola Koljević i doktor Biljana Plavšić, predsednik Skupštine Republike Srpske magistar Momčilo Krajišnik, predsednik Vlade Republike Srpske Dušan Kozić, ministar inostranih poslova doktor Aleksa Buha, komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general-pukovnik Ratko Mladić, sa generalima Zdravkom Tolimirom, Milanom Gverom i Đorđem Đukićem". I onda se kaže da je to taj sastanak između te dve delegacije održan, a da sastanku prisustvuju, ovde lepo kaže "patrijarh srpski Pavle". Ovde, dakle, stoji da je na sastanku bio i Patrijarh srpske ortodoksne crkve i vladika Irinej Bulović. I onda je postignut sledeći sporazum. Dakle ovde nije reč o ni o kakvom pismu patrijarha, nego o prisustvu patrijarha i vladike Irineja sastanku delegacija Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, potpuno paritetno predstavljenih od predsednika pa do najviših funkcionera civilne i vojne vlasti i jedne i druge države. I onda se kaže u tački 1: "Rukovodstvo Republike Srpske saglasno je da u potpunosti uskladi svoj prilaz mirovnom procesu sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije u interesu postizanja mira". Dakle, tu je postignuta saglasnost da se to uskladi, a ne nekakvom rekao bih alhemijom neke moje komande, ovde je moja uloga upravo u tome da se postigne jedinstveni prilaz u cilju postizanja mira. Je li to jasno, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam video ovo takozvano patrijarhovo pismo pre. Nikad doduše nisam video, ovaj, celu ovu zabelešku, ali patrijarhovo pismo je veoma jasno i optuženom, da optuženi ima odlučujući glas i kontrolu nad delegacijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To, to je bilo moje insistiranje, zbog toga što je Vens-Ovenov plan (Vance-Owen Plan) 1993. godine propao, jer naš autoritet iz Srbije i Savezne Republike Jugoslavije, tada je bio i predsednik Jugoslavije Čosić, i predsednik Crne Gore Bulatović i ja i grčki premijer Micotakis (Konstantine Mitsotakis) nismo uspeli da ...

SUDIJA MEJ: General Klark ne može da govori o onome o čemu ste se vi dogovorili. O tome vi možete da svedočite. Svi možemo da pročitamo ovaj dokument. Da li imate išta drugo što želite da pitate generala Klarka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je jasno da je tu upravo rečeno da će Republika Srpska delegirati tri člana u jedinstvenu delegaciju od šest članova, koja će na čelu sa predsednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem voditi pregovore o silovitom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu? I onda se navode članovi i govori se o tome da je delegacija ovlašćena da u ime Republike Srpske potpiše mirovni plan u delu koji se odnosi na Republiku Srpsku, sa obavezom da se postignuti sporazum striktno i dosledno sprovede? Je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mislim da patrijarhovo pismo govori samo za sebe ovako kako jeste. To je sve ovde crno na belo, svi to mogu pročitati. Mislim da ovo šire pitanje koje se ovde postavlja je uloga optuženog i Jugoslavije u ovom sukobu. I kao jedan posmatrač toga, ja sam posmatrao to iz vana i imao sam takođe druge izvore na koje sam se mogao oslanjati, ja sam zaključio da je ta strana 1995. godine pretrpela značajan strateški poraz i da su oni shvatili da razvoj događaja na terenu ide ka tome da bi oni mogli da pretrpe konačan poraz i da bi najbolji taktički potez bio da prihvate opšti okvir mirovnog plana koji im je predočila američka delegacija. Kada to kažem, ne govorim ništa o njihovoj motivaciji, o njihovim delovanjima i prethodnim nastojanjima da se vodi rat ili da se postigne mir. Ja samo govorim da je patrijarhovo pismo jedan taktički dokument koji je odražavao poziciju u kojoj su se oni u tom momentu našli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi uporno ovo zovete patrijarhovo pismo i ako je jasno da je sporazum između Republike Srpske i Savezne Republike Jugoslavije, koji je patrijarh samo blagoslovio i potpisao, i on i vladika Irinej. Je l' ovde piše: "U ime Republike Srpske, u ime SR Jugoslavije", svi po redosledu? A onda se kaže u tački 3: "Rukovodstvo Republike Srpske ovim je saglasno da obavezujuće odluke delegacije u vezi sa mirovnim planom delegacija donosi u plenumu prostom većinom, a u slučaju jednakog broja glasova odlučuje glas predsednika Slobodana Miloševića". Valjda je to jasno, generale Klark.? Je l' to vama logično, s obzirom da sam ja na neki način najstariji u toj delegaciji?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, mislim da ovaj sporazum govori sam za sebe, vrlo je jasan. Jasno je šta tu stoji i takođe je jasno na šta je to odgovor, to nije bilo u pitanju. Delegacija SAD je kolokvijalno nazivala taj dokument "pismo patrijarha". Međutim mi smo vrlo jasno znali o čemu se radi, da se radi o jednom sporazumu i da ako bi se ti uslovi ispoštovali, da je taj sporazum optuženom davao odlučujuću reč u sporazumima, pregovorima koji su se posle toga vodili u Dejtonu (Dayton) i tokom "šatl" diplomatije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li je to što sam ja imao tu odlučujuću reč, valjda bilo presudno da dođe do potpisivanja Dejtonskog sporazuma, je li tako ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, meni je bilo veoma jasno tokom procesa vođenja pregovora oko Dejtonskog sporazuma da je optuženi glavni u toj delegaciji, da je on imao odlučujuću reč. To nije bio samo, nije samo optuženi omogućio da se postigne sporazum u Dejtonu, to je bio rezultat rada viših strana, ali bilo je jasno da optuženi ima efektivnu kontrolu nad svojom delegacijom, uključujući i članove iz srpskog dela Bosne i Hercegovine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, je li to imalo presudan značaj da se postigne Dejtonski sporazum, generale Klark? Možete li to kao učesnik pregovora da poretete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam svedočio da kada sam se suočio sa poteškoćama sa bosanskim Srbima, da sam se obraćao optuženom koji je onda mogao da insistira, pretpostavljam da oni prihvate moje predloge.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, sporazum je, valjda nećemo ni to dovoditi u pitanje, postignut u Dejtonu, i potpisan u Dejtonu i posle toga potpisan u Parizu (Paris), valjda to nije sporno generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, to nije u pitanju. Nije u pitanju niti uloga optuženog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, vrlo dobro. Pošto ste u glavnom ispitivanju citirali da sam vam rekao da ste vi ratni zločinac, je l' sam vas ispravno citirao, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sećam se da ste rekli da bih ja bio ili da jesam ratni zločinac. To ja bilo na sastanku koji se održao u Belom dvoru u januaru 1999. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, da li se, to je tačno da sam vam rekao da ćete vi biti ratni zločinac ako napadnete Jugoslaviju, to je tačno. Rekao sam vam "bićete ratni zločinac ako napadnete Jugoslaviju", jer je Jugoslavija suverena država i vi nemate pravo vojno da intervenišete u Jugoslaviji, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam svih kvalifikacija. Sećam se da se optuženi jako razljutio, zacrveneo u licu, i da je počeo da iznosi te optužbe, toga se sećam i o tome sam svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vi ste najavljujivali bombardovanje NATO, a ja sam vam na to rekao da vi nemate pravo da bombardujete jednu suverenu državu, i da ćete ako to učinite biti ratni zločinac, je l' tako, generale Klark ?

SUDIJA MEJ: Svedok je odgovorio na pitanje. Nema potrebe da se taj odgovor ponavlja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li smatrate da ste vi ratni zločinac, generale Klark ?

SUDIJA MEJ: To nije pitanje kako treba. To nije korektno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako nije korektno pitanje, onda ću postaviti druga pitanja. Evo, stavite ovu fotografiju na grafoskop, pa mi recite ...

SUDIJA MEJ: Šta je na toj fotografiji? Šta ona prikazuje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Na fotografiji je general Klark zajedno sa Hašimom Tačijem (Hashim Thaqi), Agimom Čeku (Agim Ceku), generalom Džeksonom (Michael Jackson) i Kušnerom (Bernard Kouchner), kao oni musketari s povezanim rukama, zajednički, udruženi ...

SUDIJA MEJ: To ne proizlazi iz glavnog ispitivanja ovog svedoka ili iz njegove izjave.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, svedok je u glavnom ispitivanju rekao citirajući mene, što ja potvrđujem, da sam mu rekao da će biti ratni zločinac ako napadne Jugoslaviju. Ja hoću da mu predočim dokaze da je to što sam mu rekao tačno. Prema tome, ja imam pravo da ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Možete da mu postavite pitanje o razgovoru, zato što je svedok o tome govorio u svom glavnom ispitivanju i u izjavi, to možete. Vi ste mu postavili to pitanje, dobili ste odgovor. A ovi vaši navodi, ove vaše optužbe nemaju veze s tim. Sve što nas zanima je da ste te navode uopšte izneli i da li ima ikakvog značaja u tome. Ali nemojte u svakom slučaju da trošite vreme na raspravu o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, valjda imam pravo da mu postavim pitanje u vezi sa navodom koji je izneo, da sam mu rekao da će biti ratni zločinac. Valjda imam pravo da ga pitam u vezi sa posledicama toga, što je on posle toga uradio ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne, i čuli ste razloge za to. Znate koliko daleko smete da idete, a u ovom slučaju ste prešli tu granicu. Vi pokušavate da izađete iz tih granica, ali vam to neće poći za rukom. Svedok je odgovorio na pitanje. On je rekao da ste vi to rekli, ali ne seća se tih kvalifikacija. Dakle, možete da mu postavite samo pitanje o tom razgovoru i ne možete ništa dalje od toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Znači, mogu da mu postavim pitanje o razgovoru, a ne mogu da mu postavim pitanje o sadržini i značenju tog razgovora, je li to ono što želite da kažete?

SUDIJA MEJ: Tako je. Tako je. Posebno vezane za ove navode, za koje tako silno želite da se o njima razgovara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, u tome i jese stvar, gospodine Mej, što cela ova farsa i služi da se pokrije zločin izvršen nad Jugoslavijom, od strane ove ...

SUDIJA MEJ: Mi ne želimo da vi sada držite političke govore. Već smo predaleko otišli na ovom suđenju da bi se tako nešto radilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale Klark, da li mislite s obzirom na vaše vojno, vojničko obrazovanje, na vašu visoku funkciju u vojsci Sjedinjenih Država i u NATO da je ubijanje civila, bombardovanje ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Znae da to nisu pitanja kojima se bavi ovaj svedok, o kojima je on govorio, već smo vam rekli. Postavljali ste pitanja pre pauze koja smete da postavljate i moj predlog je da se vratite na ta pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dakle, vi mi ne dozvoljavate ni jedno pitanje da postavim u vezi sa zločinima koje je ovaj svedok počinio protiv moje zemlje?

SUDIJA MEJ: Vrlo dobro znate da ovakva pitanja nisu dozvoljena. Ovakvi navodi koje sada iznosite nisu nešto o čemu može da se raspravljati sada i zapravo u ovom suđenju se verovatno uopšte ne može o tome razgovarati, osim ako ne dokažete da je to relevantno, da je to posebno relevantno za ovo svedočenje. Takvi navodi nikome nisu od pomoći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A dobro, pošto vi kažete sada, gospodine Mej, da se ovde o tome ne može razgovarati, evo ja imam kod sebe konačan izveštaj koji je tužiocu podnela komisija osnovana da razmotri kampanju bombardovanja NATO protiv Savezne Republike Jugoslavije, to je, dakle ...

SUDIJA MEJ: Traćite svoje vlastito vreme koje je dosta ograničeno. Vrlo dobro znate na šta su ograničena vaša pitanja. Morate da se vratite unutar tih granica ili će ovo unakrsno ispitivanje biti prekinuto. Sami odlučite da li želite da se prekine unakrsno ispitivanje ili ne. Dakle, možete da se vratite na ono što je svedok svedočio u glavnom ispitivanju ili će ovo unakrsno ispitivanje biti prekinuto.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Mej. Vi mene ograničavate na neke mrvice za ispitivanje ovog svedoka, ali evo ja ću, držeći se onoga što je on ovde objašnjavao da mu postavim druga pitanja. Je l' mogu da nastavim, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Da. I to ste mogli uraditi i pre pola sata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, vi ste maločas objašnjavali ovaj dokument na koji sam i ja stavio potpis, na vaše insistiranje i insistiranje generala Naumana, navodno kako ste vi to objasnili, a ja ću vam sad pokazati na samom dokumentu da ste i tu iskrivili činjenice. To je ovaj dokument koji nosi vaš ERN 00766673 i koji nosi naslov: "Zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine u Beogradu".

SUDIJA MEJ: Da li mi imamo kopiju? Gospodine Najš, da li ste vi predočili taj dokument?

TUŽILAC NAJS: Da. To je dokument 94, tabulator 3. Verujem da imate kopiju, trebalo bi da je imate.

SUDIJA MEJ: Da. Imamo je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to je zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine u Beogradu i ima svega tri tačke. U prvoj tački nabraja se ko je prisustvovao sastanku, pa se kaže: "Milan Milutinović, predsednik Republike Srbije, Nikola Šainović, potpredsednik savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije, general-pukovnik Momčilo Perišić", i tako dalje. "General-pukovnik Vlastimir Đorđević i članovi njihovih delegacija." A vojne vlasti NATO: "Generali Nauman, predsedavajući stalnog Vojnog komiteta, general Klark, vrhovni komandant zajedničkih snaga u Evropi i njihovi članovi delegacije". Dakle, je li jasno da ja uopšte nisam prisustvovao tom sastanku, vi ste raspravljali konkretna pitanja na tome, ovde se vidi da ja nisam učesnik sastanka, je l' tako, generale Klark? Je l' tako ili ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi pogrešno predstavlja ovaj sastanak. Mi smo počeli sastanak sa optuženim, raspravljali smo suštinu o kojoj je trebalo da se radi. Optuženi je razmotrio i odobrio sporazum u svakom njegovom detalju, sve detalje, ne prva tri paragrafa kako stoji u zapisniku, nego dokument koji je pridat, koji je u priligu ovoga, to je 00766674,

to je dokument na koji se odnosi ovaj memorandum. To je dokument koji je detaljno razmotren i koji je optuženi i razmotrio i odobrio. To je dokument na koje je on imao neke primedbe, pa smo ga mi promenili u skladu sa njegovim primedbama. I na tome smo radili tokom noći 24. oktobra, i on je potpisao prvu stranicu tog sporazuma 25. oktobra. To je, dakle, ta prva stranica koja se odnosi na ovu izjavu koja je u prilogu, koja je označena kao zasebni dokument, a zapravo se radi o jednom te istom dokumentu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, doćićemo i na sadržinu toga, meni upravo i odgovara da dođemo na sadržinu toga. Ali je li ovde jasno iz samog dokumenta koji je potpisan da ste prisustvovali sastanku, vi i Nauman sa vašim osobljem, a na drugoj stranu ste imali predsednika Republike Srbije Milutinovića, Šainovića, Perišića i Đorđevića? Dakle, vi ste razmatrali sve ove konkretne stvari na tom sastanku. A kaže se: "Svrha sastanka je bila razmatranje konkretnih koraka koje treba preduzeti da bi Savezna Republika Jugoslavija u potpunosti ispunila zahteve sadržane u Rezoluciji Ujedinjenih nacija 1199 (UN Security Council Resolution 1199)". I treća tačka je stav Vlada Savezne Republike Jugoslavije i Srbije, izložen je u priloženom saopštenju. A vojni predstavnici NATO su to saopštenje primili k znanju. I onda ovaj zapisnik potpisuju u ime Jugoslavije potpredsednik vlade Šainović, u ime Republike Srbije general Đorđević, a u vaše ime vi i Nauman. A ja sam kao izraz dobre volje, a ne ni na kakvo vaše prisiljavanje, jer me svakako prisiliti ne bi mogli, stavio i svoj potpis sa strane da potvrdim da je to tako, prema tome da znam i ja i podržavam ovaj zapisnik koji ste vi zajednički napravili. Prema tome, ovde nije reč o tome da nedostaje moj potpis, jer ja nisam ni bio na sastanku, nego kad je to predočeno meni stavio sam svoj potpis ovde sa strane da potvrdim da to podržavam i da sam s tim saglasan i to upravo kao izraz dobre volje. A sad da vidimo ...

SUDIJA MEJ: Morate da postavite pitanje. Dozvolili smo vam da objasnite svoj stav, a sad postavite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je li jasno da ja na tom vašem sastanku nisam bio? I je li jasno da sam to potpisao kao izraz dobre volje, da potvrdim da sam saglasan sa tim i da podržavam to što ste se vi dogovorili? Je li tako, generale Klark, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi je bio na čelu Vlade i svih aktivnosti koje su se odvijale u Srbiji, uključujući i Kosovo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite svedoku da završi.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Kad smo general Nauman i ja otišli tamo, videli smo se prvo sa optuženim i on je tražio da razradimo detalje sa vojnim licima i oni su rekli da moramo da se vratimo, jer je on bio jedini taj koji je mogao da dovede do takvog sporazuma. Mi smo se ponovo obratili njemu, onda je on pristao i onda je rekao: "Molim vas, idite sada i sastavite taj sporazum". Onda smo mu doneli taj sporazum ujutru 25, i onda ga je on pregledao, red po red. Dakle, to je predstavljalo njegov stav, zapravo ova strana sa potpisima je još jedan dokaz njegovog učešća. I ja mislim da kad sa radi o motivaciji, da je ovde zapravo u pitanju jedna dvoličnost, jer optuženi je ovde pokušavao da izvrda svoju odgovornost koju je imao u odnosu na to da se ispoštuje ovaj dogovor, sporazum. Zatim je ovo trebalo da bude predstavljeno NATO vlastima zato da se ne bi sprovela Rezolucija Saveta bezbednosti 1199 vojnim merama i mi smo ovo dostavili nazad Savetu NATO. Ja sam insistirao da on ovo potpiše, ovaj dokument, upravo zato da bi izbegli ovo što vidimo ovde da se događa jutros, da on pokušava da karakteriše svoje prisustvo kao samo površno ili kao izraz dobre volje, a zapravo je učestvovao u razradi svih detalja ovog dokumenta i bio je odgovoran za njegovo poštovanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, potpuno ste promašili cilj objašnjavajući. Ja uopšte ne dovodim u pitanje da sam se ja saglasio sa ovim što ste vi radili kažete celu noć i napravili to saopštenje, da sam ga pogledao i saglasio se. Ali sam dokument govori o tome da su njega potpisali oni učesnici sastanka koji su na njemu bili, a da sam ga ja naknadno svakako podržao, to uopšte nije sporno. A sad ste pomenuli da ste obavestili Savet NATO da, ne mogu tačno da se setim koju ste reč upotrebili, da se ne primenjuje silom Rezoluciju 1199. Recite mi, gde to u Rezoluciji 1199 vi imate bilo kakvu osnovu za primenu sile, gde to u toj Rezoluciji vi imate osnovu za primenu sile? Odgovorite mi na to pitanje.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ovo je ono fundamentalno pitanje zbog kojeg sam se sastao sa optuženim 25. oktobra. Rezolucija 1199, glava 7 Rezolucije Saveta bezbednosti ovlašćuje da se koriste sva sredstva, sva raspoloživa sredstva. I ja sam tu pretnju preneo optuženom i rekao da će se to desiti ukoliko on ne povuče svoje snage i ne ispoštuje ono što NATO

zahteva. Ovaj dokument je ilustracija napora koji su bili usmereni ka tome da Srbija preduzme mere kako bi ispoštovala Rezoluciju 1199 i kao takva je zahtevala da optuženi koji je bio lider i koji je bio zadužen za ono šta se događalo na Kosovu, preduzme neke korake.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, odgovorite na moje pitanje, gde vas ovlašćuje Rezolucija 1199 da primenite silu? Da li vi tvrdite da imate rezoluciju Saveta bezbednosti, na osnovu koje ste vodili rat protiv Jugoslavije? Da li je to vaša tvrdnja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, optuženi je doveo humanitarnu situaciju u stanje akutne krize na Kosovu. 350.000 do 400.000 ljudi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, ja vas pitam ...

SUDIJA MEJ: Dozvolite svedoku da objasni. General upravo objašnjava situaciju.

SVEDOK KLARK: 350.000 do 400.000 stanovnika je bilo proterano iz kuća, bili su prisiljeni da žive po šumama. Ljudi su stradali pod okrutnim uslovima živeći na otvorenom. Korišćena je artiljerija i teško naoružanje protiv nenaoružanih civila. Čitave familije su bile likvidirane. Rezolucija Saveta bezbednosti je nalagala da se ulože humanitarni napori i ovlastila je da se to, to je bilo ovlašćeno, regulisano Rezolucijom 1199. NATO je izdao Srbiji naređenje o aktivaciji, odnosno, izdata je naredba o aktiviranju NATO koja je trebalo da bude iskorišćena protiv Srbije. Optuženi ovo jako dobro razume, to je ono što je on hteo da se ukine onim sastankom od 15. oktobra. I to je bilo sredstvo koje je trebalo da olakša ovu humanitarnu situaciju, krizu koju je on prouzrokovao aktivnostima vojske i policije na Kosovu, koje su bile uperene protiv takoreći nenaoružanog stanovništva. Dakle, većina stanovništva u pokrajini je bila nenaoružana. Prema tome, akcija NATO je bila usmerena ka postizanju mirnog rešenja problema tamo, da bi se omogućilo stanovništvu da se vrati kući. Ono što je sporno ovde je da li su srpske snage i policija, da li bi, dakle, njihov broj bio smanjen u skladu sa zahtevima UN i da li optuženi ili oni koji su bili pod njegovom komandom, da li će oni i dalje da nastave da koriste prekomernu silu u pokrajini i da li će je uperiti direktno protiv stanovništva da bi ga zastrašili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, nije potrebno da držite govore u odgovoru na pitanja koja se tiču dokumenta. Rekli ste da ste ovlašćeni Rezolucijom 1199 da primenite silu, ja tvrdim da to nije tačno, jer ne postoji Rezolucija Saveta bezbednosti, vi ste vodili ilegalni rat. Gde piše u Rezoluciji 1199 da ste vi ovlašćeni da primenite silu? Nemojte da držite govor o neistinama kako je 300.000 ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, ovo je nešto što se stalno ponavlja. Vi ste sa tim upoznati. Ukoliko stvarno svedok bude držao govore, mi ćemo ga o tome upozoriti. Generale, postavljeno vam je pitanje vezano za Rezoluciju 1199, molim vas da na to odgovorite? A onda ćemo preći na nešto drugo. Dakle, pitanje je ko je rekao da ste ovlašćeni da koristite silu, gde to stoji u ovoj Rezoluciji? Da li se o tome diskutovalo na sastancima koje ste imali sa optuženim?

SVEDOK KLARK: Pa, tekst rezolucije je javan. Ja sam imao uputstvo od NATO i od svoje Vlade.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li su ta uputstva koja ste vi imali i od NATO i od svoje vlade u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija (Charter of the United Nations), generale Klark, i sa međunarodnim pravom?

SUDIJA MEJ: Ne, sada prevazilazimo okvire svedočenja svedoka. Vi ste čuli objašnjenje zašto vam je bila upućena ta pretnja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A da li je, je l' vama poznato, gospodine Mej, da je pretnja takođe zabranjena Poveljom Ujedinjenih nacija. Da pretnja država ...

SUDIJA MEJ: Predite na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pozvali ste se na ovaj dokument s nekakvim prizvukom, da ja želim da izbegnem raspravu o sadržini dokumenta, pošto je ovo napred što je potpisano samo zapisnik sa sastanka, gde se u prilogu daje ovo saopštenje, a ja naprotiv, ne želim da ga izbegnem, nego hoću da se ovde vidi šta piše. Evo šta piše u saopštenju na koje se vi pozivate. "Prihvatajući Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti, polazeći od činjenice da je organizovani terorizam na Kosmetu pobeđen i da se od 29.

septembra 1998. godine više ne preduzimaju operacije protiv terorista, vlasti Savezne Republike Jugoslavije su odlučile da između ostalog preduzmu niz mera koje će doprineti daljoj izgradnji poverenja među građanima, pripadnicima svih nacionalnih zajednica koje žive na Kosmetu, kao i rešavanju svih nerešenih humanitarnih problema, naročito problema što skorijeg povratka svih raseljenih lica njihovim domovima. Ove mere se preduzimaju s jasnim ciljem što skorije normalizacije života širom Kosmeta uz neprekidno obezbeđivanje sigurnosti i dobrobiti svih građana i nevinog civilnog stanovništva Kosmeta i garantovanja prava svih građana, pripadnika svih nacionalnih zajednica koje žive na Kosovu i Metohiji, da nastave svakodnevni život bez ikakvih pretnji i ograničenja, što podrazumeva punu slobodu kretanja svih građana i pretstavnika državne vlasti kao i normalan rad svih državnih organa". I onda se kaže: "Kako bi doprineli povratku mira i normalnog života", u zagradi piše podvučeno rukom, "državni organi Savezne Republike Jugoslavije će na celom Kosmetu smanjiti brojno stanje snaga bezbednosti", pa u zagradi "Ministarstvo unutrašnjih poslova i Vojske Jugoslavije" i količinu njihove opreme na, naglašavam ovo što piše, "na uobičajni nivo, to jest na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti. Terorističke aktivnosti, dakle, su suzbijene, a snage se vraćaju na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti, sa jasnom namerom da se stvore uslovi koju će omogućiti da se što pre obnovi politički proces i reše sva nerešena politička i humanitarna pitanja", to ovde piše. E, onda piše dalje: "Tokom ovog procesa," ovog podvučeno znači tog procesa, "državni organi Savezne Republike Jugoslavije računajući na pomoć i podršku Verifikacione Misije OEBS-a (OSCE, Kosovo Verification Mission) i KDOM (KDOM, Kosovo Diplomatic Observer Mission)", "i međunarodnih humanitarnih i drugih organizacija". I onda su organi najavili sledeće mere pa se onda kaže: "Od 1 do 6," ali pošto ćete verovatno da kažete da nešto od toga nismo uradili, pod 1. "Jedinice specijalne policije koje su raspoređene na Kosovu posle februara 1998. godine biće povučene sa Kosova. Brojno stanje pripadnika policije i specijalne policije na Kosovu biće smanjeno na nivo iz februara 1998. godine". Sećate li se da je onda konstatovano da treba da bude ukupno 10.024 policajca, ostao mi je urezan taj broj u pamćenju, dakle, smanjen na nivo iz februara 1998. godine. "Svo dodatno teško naoružanje umesto onog koje je doneto il' je prebačeno nakon februara 1998. godine od 12, 7 milimetara i više i sva oprema doneta na Kosovo i ona koja je policija, odnosno specijalna policija preuzela od Vojske Jugoslavije biće povučeni sa Kosova i vraćeni Vojsci Jugoslavije". Treće, "Policija, odnosno,

specijalna policija će se vratiti svojim mirnodopskim aktivnostima. Teško naoružanje i oprema koju su na Kosovu ostali pod kontrolom ...

SUDIJA MEJ: Ne, mi sami možemo to da pročitamo, gospodine Milošević. Ja vas nisam zaustavio pre, ali možemo sve sami da čitamo. Šta želite da pitate generala Klarka u vezi sa ovim?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, je li jasno da je posle eliminisanja ovih glavnih pretnji terorista na Kosovu i Metohiji stanje vraćeno na mirnodopski nivo, odnosno, na nivo pre februara 1998. godine? I da je u tački 5 kad je reč o Vojsci Jugoslavije, podrazumevalo se da je Prištinski korpus i dalje normalno na Kosovu, a da su u operativnom smislu, u vojničkom samo tri grupe jačine čete postavljene na neke pravce radi bezbednosnosti tih pravaca, je li tako bilo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, pre svega samo da podvučem da je ovo saopštenje, saopštenje Savezne Republike Jugoslavije, to nije saopštenje NATO. General Nauman i ja smo ga uzeli na znanje i nismo pomogli u izradi nekih konkretnih odredbi, ali ova terminologija koja se ovde koristi vezana za terorizam i tako dalje, to su izrazi Vlade SRJ. A sada što se tiče poštovanja sporazuma. Ono što smo mi videli je samo bilo delimično poštovanje odredbi. Recimo tačka broj 2, "teško naoružanje i sva oprema doneta na Kosovo od Vojske Jugoslavije" trebala je da se vrati Vojsci Jugoslavije, to se nije desilo. To teško naoružanje koje je dato specijalnoj policiji nije u svakom pojedinom slučaju bilo povučeno sa Kosova. Kasnije se jesu povukle neke policijske snage i bilo je nemoguće ustanoviti jesu li se povukli svih 4.000 policajaca, koliko smo zahtevali ili ne. Takođe smo videli da su negde do sredine decembra počeli da se krše, počele da se krše odredbe o razmeštanju snaga i u to vreme je general Perišić bio smenjen sa funkcije načelnika Generalštaba. I ja sam već pomenuo još nešto tokom svog svedočenja, da je bio jedan slučaj severno od Prištine, gde su razmeštene dopunske snage. I to je bilo kršenje sporazuma i to je ono o čemu sam ja upozorio generala Ojdanića u decembru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, zašto povezujete smenjivanje generala Perišića i postavljanje generala Ojdanića sa nekim povećanjem snaga na Kosovu? Pa, to nema nikakve veze. Otkud vama to saznanje, ko vam je to rekao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, moj utisak je da je general Perišić bio smenjen kao načelnik, zato što nije u potpunosti podržavao politiku optuženog da se koristi vojna snaga protiv stanovništva na Kosovu. Ono što mi znamo je da skoro odmah posle njegovog smenjivanja, snage koje su se tamo nalazile su počele sa razmeštanjem na teren i sa vršenjem aktivnosti koje su bile u suprotnosti sa obećanjima koje je dao optuženi u ovom saopštenju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ovo saopštenje je u celini poštovano, je li tvrdite, generale Klark, da ovo nije poštovano ili da jeste poštovano? Samo to da se razumemo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja tvrdim da se ovo saopštenje nije poštovalo negde do 20. decembra. Možda jeste u nekim delovima se postupalo u skladu sa ovim saopštenjem, ali ne u potpunosti. I mi smo smatrali da ovo teško naoružanje koje je bilo prebačeno MUP-u nije uklonjeno i nije vraćeno Vojski Jugoslaviji u skladu sa ovim sporazumom. Dakle, da je to sve bila situacija na terenu 20. decembra.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, je li do 20. decembra poštovano saopštenje, a posle 20. decembra nije poštovano saopštenje, je li to hoćete da kažete, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što ja kažem je da optuženi nije ispoštovao uslove obaveze koje je preuzeo prema NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo su obaveze u skladu sa Rezolucijom 1199, je li valjda to nije sporno, generale Klark? Je li to sporno ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ovo saopštenje je saopštenje koje smo general Nauman i ja odneli u NATO, gde se govori o aktivnostima koje treba da preuzmu optuženi i njegove snage da bi bili u skladu sa Rezolucijom 1199. Ono što ja kažem je da on nije ispoštovao ovu obavezu, dakle, ovaj dokument koji sam ja odneo nazad u NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako to znate, gde su dokazi da ta obaveza nije poštovana? Hoćete da kažete da nije poštovana obaveza koja je preuzeta? Mi nismo imali razloga, nije bilo, nije bilo nikakvih aktivnosti posle toga dok ih vi niste počeli da podstičete preko Vokera i ostalih da krenu ponovo da ubijaju, je li to tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To nije tačno. Ono što se zapravo desilo, pošto je potpisan sporazum krajem oktobra, je da je došlo do jednog kratkog perioda diplomatske aktivnosti, ali ta diplomatska aktivnost nije dovela do rezultata iz čitavog niza razloga. Došlo je do promena u vođstvu jugoslovenske vojske i po mom mišljenju stavljen je poslušan čovek na čelo, to je bio general Ojdanić. Snage su onda počele ponovo da budu razmeštavane i negde sredinom decembra ili krajem decembra smo počeli da vidimo dokaže toga da se ponovo vodi kampanja protiv stanovništva na Kosovu. Videli smo da dolazi do povećanja trupa. Videli smo određene taktičke aktivnosti. Dobijali smo izveštaje iz KDOM misije, to je bila diplomatska posmatračka misija. I prema tome, to je sve ukazivalo na to da se vode aktivnosti koje su bile u suprotnosti sa obavezama preuzetim prema NATO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste li vi sada u glavnom, u glavnom ispitivanju objasnili da ste imali razgovor sa generalom Ojdanićem i da ste ga pitali zašto se povećava broj trupa, sami ste rekli u graničnom pojasu, je l' tako? To ste maločas rekli, pa ne, ne treba valjda da vas citiram. Sećate se šta ste rekli pre 10 minuta, ako se ne sećate šta je bilo pre pet godina ili osam. Vi ste razgovarali sa Ojdanićem, je l' tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da je optuženi sada pomešao dva različita razgovora. Prvi je bio tokom moje posete Beogradu oko 20. decembra kad sam se sreo sa generalom Ojdanićem i gospodinom Šainovićem. Tokom tog sastanka sam ja obradio ovo saopštenje sa generalom Ojdanićem, podsetio ga na njegove obaveze, rekao mu da razmeštanje snaga u području Podujeva nije dozvoljeno, dakle da to prevazilazi okvire. Tražio sam da povuče te snage i onda sam otišao iz Beograda. Početkom marta posle masakra u Račku, posle Rambujea (Rambouillet), dakle posle početka pregovora u Rambujeu dolazilo je do koncentracije snaga i aktivnosti na terenu. Ja sam tada pozvao generala Ojdanića i tražio da se povuku ove dopunske snage koje su dovedene. Pita sam zašto se pravi ta nova koncentracija snaga? I onda mi je on rekao da ih je on doveo zbog onih razloga koje sam ja već objasnio tokom svedočenja. Dakle, to su dva različita razgovora, između kojih je proteklo tri meseca.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, i on vam je objasnio da snage dolaze zato što vi pretite da napadnete Jugoslaviju, je l' tako? I da snage stoje na granici, da brane granicu. Je l' vam to rekao general Ojdanić?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: General Ojdanić, časni Sude, mi nije rekao da su snage na granici, jer snage nisu bile na granici. One su bile raspoređene na taj način da mogu da deluju protiv stanovništva. One nisu bile tamo zbog odbrane od potencijalnog napada NATO. Ja sam takođe rekao Ojdaniću da takva odbrana neće biti potrebna, jer NATO ne namerava uopšte da izvrši invaziju na Kosovo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste sve vreme pretili invazijom. Pa je li tačno, generale Klark, da ste još sredinom 1998. godine planirali bombardovanje Jugoslavije i ako tada niste mogli imati u vidu ...

SUDIJA MEJ: Ne. Možete da pitate svedoka o razgovorima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mej, ja zaista ne znam gde vi mislite da mi stalno isključite mikrofon, kad god se povedem za onim što sam svedok kaže. A dobro, da li je generale Klark, sami ste sad pomenuli da vam je Ojdanić rekao da su vaše pretnje izazvale određena pomeranja naših snaga da bi se efikasno mogla da brani granica, je li to tako ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ono što sam ja prepričao je bila naša konverzacija sa svim detaljima uključujući i izgovor koji mi je dao Ojdanić za razmeštanje snage. Ja sam takođe objasnio tokom svog razgovora sa Ojdanićem da nije bila nikakva pretnja od strane NATO. Nije bilo nikakvih snaga u Makedoniji koje bi opravdavale koncentraciju snaga na Kosovu. I snage na Kosovu nisu bile raspoređene na defanzivan način, dakle da bi se odbranile protiv potencijalnog napada NATO-a, već na taj način da mogu da deluju protiv stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali te snage, generale Klark, nisu delovale protiv stanovništva, je li vam to jasno ili nije? Ili možda tvrdite da su delovale protiv stanovništva?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kad sam ja ušao u ovu diskusiju, ja sam prevazišao okvire svog prvobitnog glavnog svedočenja, prema tome, ja ću odgovoriti na ovo pitanje, a onda ću prepustiti Sudu da vi odlučite o okvirima ovoga. Dakle, moj odgovor da, jeste. Te snage jesu delovale protiv stanovništva i to su počele da rade 19. i 20. marta, kao što sam rekao.

SUDIJA MEJ: U redu. To jeste bio deo vašeg svedočenja, ali van ovoga ne možemo da idemo, zato što sad zalazimo u neke teme o kojima ovaj svedok

nije svEDOČIO, niti je na njemu da on o tome svEDOČI. Ukoliko želite da o ovome govorite, onda morate to da uvedete preko drugih svEDOKA. Molim vas, da ne bi bilo nikakvih nesporazuma, ukoliko želite da izvršite unakrsno ispitivanje generala vezano za knjigu, onda možete da se pozivate samo na one delove koje se tiču njegovog svEDOČENJA. Dakle, na one delove koji su označeni, ali u ovom trenutku ništa od toga još nije usvojeno u dokazni materijal, ali to ne treba da vas spreči da vršite unakrsno ispitivanje u vezi sa tim delovima, ali samo tim delovima, ukoliko to želite.

TUŽILAC NAJS: Samo jednu stvar. Primetio sam da optuženi još nije postavio nikakva pitanja u vezi sa razgovorom koji je opisan u pasusu 3 i 4, to su veoma važni pasusi. I ja bih mu sada sugerisao da on možda pregleda to, kao i materijal koji je obelodanjen u vezi sa tim. Ja znam da normalno nije pravilo da se na ovaj način upozorava, ali ovde se radi o tako važnim stvarima da ukoliko optuženi sugerise da ima ikakvih nijansi u vezi sa tim Tuđmanovim transkriptima, onda bi trebao to da iznese.

SUDIJA MEJ: U redu, imaćemo to na umu. Daklem radi se o dva razgovora koje sam ja zabeležio. Jedan se tiče Srebrenicem a drugi se tiče potkrepljujućih dokaza onoga što je rekao general Nauman o Drenici. Dakle, i jedan i drugi ovaj razgovor idu u prilog tome da je optuženi imao određeno saznanje. Gospodine Miloševiću, vi ste čuli šta je ovde bili rečeno, vi svakako sami planirate kako ćete da vršite unakrsno ispitivanje i verovatno ćete doći i do ovoga. Ali u svakom slučaju treba da to uradite na jasan način, tako da svEDOK može na to da odgovori. Mi ćemo razmotriti koliko još treba vremena da vam damo ujutro.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da rasčistimo nešto, pošto je verovatno i to deo ove taktike druge strane, da ja nikad nisam ažurno snabdeven. Kod mene je tačka 3, kaže: "General Vesli Klark je bio vrhovni komandant savezničkih snaga za Evropu tokom sukoba na Kosovu", i tako dalje, "načinu i problemu za strateško planiranje", i tako dalje. To je kod mene tačka 3. A tačka 4 je "Svedok će svEDOČITI o svojim opštim zapažanjima o stilu vladavine Miloševića" i tako dalje. Prema tome, ja ne znam koju tačku 3, i 4, je l' vi imate opet neku novu izjavu svEDOKA? O čemu se radi? Dajte mi onda tu izjavu, gda su vam te tačke 3 i 4. Evo ja vam citiram i možete da se uverite da to piše kod mene u tačkama 3 i 4 u ovome što ste meni dostavili.

SUDIJA MEJ: Da nešto pojasnim. U dokazni materijal ulazi ono šta je ovaj svedok rekao pred Sudom, dakle, ne njegove izjave ili nešto slično. Vi bi trebalo da imate najnoviju izjavu svedoka. Da li je to dobio optuženi?

TUŽILAC NAJS: Verzija od prošle nedelje mu jeste dostavljena i ona je identična ovoj verziji kojoj smo podelili juče ili danas, skoro identična. Imamo dve verzije, dakle, izjave od po 45 pasusa sa 11 strana i to je bila osnova na kojoj je bilo zasnovano svedočenje svedoka danas. I broj pasusa, broj tačaka je identičan. Na početku ovog paketa dokumenata bi to trebalo sve da bude. Ja mislim da je optuženi to sve dobio.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, da prodiskutujemo i razmotrimo.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Razmotrili smo ovo pitanje i pošto se vi sami branite, onda se nećemo pridržavati onog limita koji smo ranije danas odredili. Zato ćemo pratiti kako teče unakrsno ispitivanje i daćemo vam još sat i po ujutro da završite unakrsno ispitivanje, tokom čega morate da imate na umu ono što je pomenulo Tužilaštvo. Morate da se osvrnete na ona pitanja koja su sporna. Dakle, trebalo bi da se pripremite sa tim na umu. Molim da mi priđe Sekretar. Gospodine Najs, izgleda da postoji neka poteškoća oko transkripta koji treba da se dostavi Vladi. Ja mislim, ja sam mislio da ovde neće biti nikakvih problema, mislio sam da je već sve rešeno i da su odluke donete.

TUŽILAC NAJS: Oni moraju da dobiju primerak, inače ne mogu da ga pregledaju.

SUDIJA MEJ: U redu, tako ćemo uraditi. Generale Klark, molim vas da se vratite sutra u 9.00 da biste završili sa vašim svedočenjem.

SVEDOK KLARK: Hvala.

SUDIJA MEJ: Sada prekidamo sa radom.